

”What a chequered life is a soldier’s on active
service”

Sotamies William Wheelerin kokemukset Britannian armeijassa
Napoleonin sotien aikaan vuosina 1809—1815.

Jori Leino

Pro gradu -tutkielma

Yleinen historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Turun yliopisto

Toukokuu 2018

Turun yliopiston laatu­järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Leino, Jori: "What a chequered life is a soldier's on active service" – Sotamies William Wheelerin kokemukset Britannian armeijassa Napoleonin sotien aikaan vuosina 1809—1815.

Pro gradu -tutkielma 64s

Yleinen historia

Toukokuu 2018

Tiivistelmä:

Olen tutkinut brittiläisen sotilaan William Wheelerin Napoleonin sodista kotiin kirjoittamiaan kirjeitä vuosilta 1809—1815. Näiden kirjeiden perusteella olen tarkastellut, millaista sotilaan elämä oli tällä aikakaudella. Olen jakanut tarkasteluni kolmelle eri aihealueelle, jotka olen edelleen jakanut alalukuihin.

Aihealueet olivat 1. sotilaan arki, joka sisälsi majoittumisen, ruuan ja juoman sekä sosiaaliset suhteet niin muihin sotilaisiin, kuin siviiliväestöönkin, 2. kurinpito ja hierarkia, sekä niiden muodostamat ylhäältäpäin sotilaan elämään vaikuttavat rakenteet, ja 3. taistelukenttä kaikessa monimuotoisuudessaan sisältäen myös sotilaita sotarekillä seuraavat taudit sekä haavoittumiset.

Valtaosa tarkastelujaksosta sijoittuu Britannian armeijan Pyreneiden niemimaan sotaretkkeen, jossa brittijoukot pyrkivät lyömään niemimaata miehittäneet ranskalaiset portugalilaisten ja espanjalaisten liittolaistensa avulla. Sotilaiden elämä oli tällä kampanjalla todella liikkuvaa, ja he kävivät niin kenttä- kuin piiritystaisteluitakin. He pyrkivät myös pitämään yllä hyvät suhteet paikalliseen väestöön, mikä oli välillä haastavaa kulttuurillisten ja uskonnollisten erojen vuoksi.

Tutkimukseni perusteella voidaan havaita, että vaikka sotilaan elämä oli hyvin kurinalaista ja säädeltyä, elivät he kuitenkin todella monipuolista elämää. Sotilaat solmivat sosiaalisia suhteita ja nauttivat olostaan majoituksissa. Taistelukentän kauhuista selvittiin yhdessä, eikä kuolemanpelkokaan haitannut sotilaiden elämää.

Asiasanat: kirjeet – 1800-luku – uusi sotahistoria – Britannian armeija – Napoleonin sodat – arjen historia – sotilaskuri – Pyreneiden niemimaan sota

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Sotilaan arki	5
2.1. Majoitus	6
2.2. Sotilaiden sosiaaliset suhteet	14
2.3. Ruoka ja juoma	19
3. Hierarkia ja kurinpito brittiarmeijassa	23
3.1. Brittiarmeijan hierarkia ja rakenteet	23
3.2. Kurinpito	28
4. Taistelukenttä, haavoittumiset ja sairastumiset	36
4.1. 1800-luvun alun taistelukenttä	36
4.2. Haavoittumiset ja taudit	47
5. Loppuluku	54
6. Lähteet	58

1. Johdanto

Tutkielmassani tarkastelen rivisotilaan elämää ja kokemuksia Britannian armeijassa Napoleonin Ranskaa vastaan käydyissä sodissa 1800-luvun alussa. Brittiläinen rivisotilas oli vapaaehtoisena armeijan palvelukseen liittynyt ammattisotilas, joka liittyi armeijaan määräajaksi tai eliniäksi. Sotilas vietti palvelusaikansa rykmentissään, joten tänä aikana rykmentti oli sotilaille koti, ja armeijan arki käsitti pitkälti hänen koko elämänsä.

Britannia taisteli Ranskaa vastaan Euroopan mantereella ensin epäonnistuneissa hyökkäyksissä Portugaliin ja Alankomaihin (1808 sekä 1809), ja sen jälkeen Arthur Wellesleyn johtamana Portugalissa, Espanjassa ja lopulta Ranskassa aina Napoleonin kruunusta luopumiseen asti (1809—1814). Napoleonin palattua maanpaosta ja otettua Ranskan taas hallintaansa seuraavana vuonna, britit kohtasivat Ranskan joukot vielä Waterloon taistelussa, Belgiassa 1815.¹

Kun Britanniassa tehtiin päätös maasotaan siirtymisestä Ranskaa vastaan, oli armeijan kokoa kasvatettava. Brittiarmeija oli tähän mennessä lähinnä palvellut Britannian siirtomaissa ylläpitämässä järjestystä. Vuosien 1802—1815 aikana Britannian armeijan miesvahvuus kasvoi noin 84 000 miehestä yli 200 000 mieheen². William Wheeler liittyi armeijaan tänä armeijan kasvatuksen aikana. Hän oli palvellut aikaisemmin paikallisjoukoissa³, Britannian suojelemiseksi perustetuissa puolisotilaallisissa joukoissa, jotka voisivat olla rinnasteisia vaikkapa 1900-luvun alun suomalaisiin suojeluskuntiin. Paikallisjoukoissa palvelleita miehiä pidettiin parhaina värvättävinä armeijaan, sillä heillä oli valmiiksi jonkinlainen sotilaskoulutus.

¹ Preston & Wise 1979, 194-197.

² Cook & Stevenson 1988, 242-243.

³ Alkuperäiskielisestä *militiasta* käytetään tässä työssä käännöstä paikallisjoukko.

Koska tässä työssä tarkastelun kohteena on yksittäinen rivisotilas William Wheeler, ovat tutkimuskysymykset sen mukaisia. Tässä työssä selvitän millaista Wheelerin arki ja elämä oli 1800-luvun alun brittiarmeijassa ja miten hän koki sodan Napoleonin vastaan käydyissä sodissa 1809—1815? Kysymykset jakautuvat edelleen apukysymyksiin arjen sisältäessä kysymykset siitä, millaiset rakenteet Wheelerin elämään vaikuttivat, miten sotilaat majoittuivat, mitä he söivät ja joivat ja millaisia heidän sosiaaliset suhteensa olivat? Sodankäyntiin taas liittyvät apukysymykset millaista ajan sodankäynti oli, millaisia tuntemuksia se herätti Wheelerissä, miten haavoittumiset ja sairastumiset näkyivät sodassa?

Pääasiallisena aineistonani käytän sotamies William Wheelerin sodasta perheelleen kirjoittamia kirjeitä. Käytän vuodelta 2009 olevaa kirjamuotoista kokoelmaa, jossa kirjeet on säilytetty alkuperäisessä muodossaan. Wheelerin kirjeet ovat vuosilta 1809-1828, minä aikana hän liittyi armeijaan 51:seen kevyeen jalkaväkirykmenttiin (51st light infantry), palveli sodissa Alankomaissa, Portugalissa, Espanjassa, Ranskassa sekä Waterloo taistelussa. Waterloo jälkeen Wheelerin rykmentti sijoitettiin brittien hallitsemaan Corfuun Kreikkaan.⁴

Wheelerin kirjeet on julkaistu hänen itsensä toimittamina alun perin jo 1800-luvulla. Lähdekritiikissä tuleekin ottaa huomioon Wheelerin omat motiivit kirjeitä julkaistessaan. Wheeler on mitä todennäköisimmin jättänyt kirjeistä pois osia, joiden hän ei halua tulevan julkaistuksi. Toki täytyy ottaa huomioon, että Wheeler lienee harjoittanut tämän suuntaista itsekritiikkiä jo kirjeitä alun perin kirjoittaessaan, olivathan vastaanottajina kuitenkin hänen perheenjäsenensä. Se voidaan kuitenkin Wheelerin julkaisemista kirjeistä todeta, että hän on lisännyt niihin asioita, tämän hän myöntää itse kirjansa esipuheessa. Lisäykset jotka hän myöntää, ovat kuitenkin tulleet hänen omista palvelusaikaisista muistiinpanoistaan, mikä tekee niistä aika lailla yhtä autenttisia kuin hänen kirjeensä yleensäkin. Pääosin kirjeiden voinee kuitenkin olettaa olevan melko luotettavia lähteitä sotilaselämän kuvaamiseen. Wheelerillä tuskin on ollut syytä

⁴ Wheeler (1837) 2009.

suoranaisesti valehdella asioista kirjoittaessaan kirjeitään, tai muokatessaan niitä kirjamuotoon.

Miriam Dobson on käsitellyt kirjeiden käyttämistä alkuperäislähteenään artikkelissaan, joka julkaistiin hänen toimittamassaan kirjassa *Reading Primary Sources* (2009). Dobson nostaa kirjeiden käyttämisessä ongelmaksi erityisesti sen, miten 1800-luvulla kirjeet kirjoitettiin yleensä useammalle vastaanottajalle, kuin kirje itse saattoi antaa ymmärtää. On hyvin todennäköistä, että Wheelerin kirjeitä on luettu hänen perheensä lisäksi myös naapureille. Muutenkin kirjeet kertovat vain sen, mitä lähettäjä on halunnut vastaanottajille kertoa, ja erityisesti miten hän on sen halunnut kertoa. Dobson kuitenkin toteaa, että perheenjäsenille lähetetyissä kirjeissä on melko turvallista olettaa, että mitä kirjeihin oli kirjoitettu, on totta, koska läheisille ihmisille ei ole koettu tarpeelliseksi valehdella.⁵

Tutkielmassani kuvaan sotakokemuksia yksittäisen rivisotilaan, William Wheelerin, näkökulmasta. Useimmat sotakuvaukset keskittyvät joukkojensiirtoihin ja sotilaskomentajiin, kun taas yksittäisten sotilaiden kokemukset ovat jääneet lähes täysin huomiotta. Tämä on toki ymmärrettävää, sillä yksittäisten sotilaiden kokemuksista ei ole jäänyt juurikaan aineistoa, josta kertoa. Yksittäisen sotilaan näkökulma ei myöskään kerro juurikaan sodan etenemisestä, mikä toki on useimmille se kiinnostavin asia. Wheeler itsekin toteaa eräässä kotiinsa kirjoittamassaan kirjeessä, että hänen perheensä löytäisi sodan etenemisestä parempaa tietoa vaikkapa lehtiä lukemalla, sillä Wheeler ei yksittäisenä sotilaana näe juuri muskettinsa piippua pidemmälle.

Enemmän kuin sodan etenemisen näkyminen Wheelerin kirjeissä, minua kiinnostaa sotilaiden arkinen elämä. Sotilaana oleminen oli 1800-luvulla elämäntapa. Oma rykmentti oli sotilaille melko lailla koti ja perhe, jonka mukana he liikkuvat sinne, minne heidät komennettiin. Rykmentin upseerit vaikuttivat

⁵ Dobson 2009, 57-69.

suuresti sotilaiden elämänlaatuun, mikä käy ilmi Wheelerin kuvatessa upseerien mielivaltaisia päätöksiä kurinpidollisissa asioissa.

Wheeleriä on aikaisemmin tutkinut Napoleonin sotien aikaisia yksittäisiä ihmisiä tutkinut Carole Divall kirjassaan *Napoleonic Lives* (2012). Divall kuvaa Wheeleriä rohkeaksi, vahvan oikeudentajun omaavaksi ja empaattiseksi mieheksi.⁶

Tämän tutkimuksen keskeisin tutkimussuuntaus on uusi sotahistoria, josta Joanna Bourke kirjoitti Ville Kivimäen suomentamassa artikkelissa ”*Uusi sotahistoria*” (2006). Bourken mukaan uusi sotahistoria juontaa juurensa 1960-luvulle, ja on nimestään huolimatta uusi vain verrattaessa perinteiseen sotahistoriaan. Siinä missä perinteinen sotahistoria keskittyi suurmiehiin, joukkojensiirtoihin, taktiikoihin ja suurtaisteluihin, uusi sotahistoria keskittyy yksittäisiin ihmisiin, joita sota koskettaa.⁷ Uuden sotahistorian niitä aspekteja, joita itse käytän tässä työssä, voisikin kuvailla mikrohistoriallisiksi. Bourke on myös käsitellyt sodan psykohistoriaa ja erityisesti pelon tuntemuksia kirjassaan *Fear: a cultural history* (2005).

Uusi sotahistoria siirtää sotahistorian tutkimuksellisen fokuksen komentajista ja joukkojen liikkeistä esimerkiksi yhteiskunnan ja sodan suhteeseen, yksittäisten sotilaiden kokemuksiin ja sodankäynnin psykologisiin puoliin.

Arjen historia on toinen hyvin oleellinen näkökulma tutkimukselleni. Koska sotilaat palvelivat brittiarmeijassa 1800-luvun alussa lähes yhtäjaksoisesti siihen asti, kunnes kaatuivat, haavoittuivat taistelukyvyttömiksi tai tulivat niin vanhoiksi, etteivät enää kyenneet palvelukseen, oli sotilaselämä arkea niille 200 000 miehelle jotka brittiarmeijassa tänä aikana palvelivat. Sotilaatkin söivät, nukkuivat, solmivat ystävyys-suhteita ja juhlivat kuten muutkin ihmiset. Heidän

⁶ Divall 2012, 40-53.

⁷ Bourke 2006, 21-24.

päivätyönsä vain oli hieman erilaista kuin useimmilla ihmisillä, ja heidän arkensa huomattavasti säännellympää.

2. Sotilaan arki

Sotilaalle rykmentti oli koti. Wheeler vietti rykmentin palveluksessa noin 15 vuotta, jona aikana hän vietti lyhyen aikaa kotioloissa haavoituttuaan Pyreneiden niemimaan kampanjan loppuvaiheessa. Kaiken muun ajan hän vietti rykmentissään sotilaskurin alaisena. Tässä kappaleessa keskityn kuvaamaan, miten Wheeler koki sotilaan arjen taistelukosketuksen ulkopuolella. Tarkastelen miten sotilaat majoittuivat, ruokailivat, liikkuivat ja sosialisivat.

Sotilaan arki oli tämän aikakauden sotilaille todella arkea. Sotilaat liittyivät rykmenttiin yleensä 7 vuodeksi kerrallaan tai eliniäksi, ja jotkut, kuten esimerkiksi Wheeler, jatkoivat 7 vuoden sopimuksiaan palvelusaikansa päätyttyä. Brittiarmeija halusi sotilaat pitkäksi aikaa, koska se ei halunnut luopua ammattisotilaistaan. Rykmentistä saattoi erota pitkälti vain lääkärin todettua hänet taistelukyvyttömäksi, jos sotilas oli sairastunut tai vammautunut niin pahasti, ettei hänestä enää olisi hyötyä rykmentille. Sotilaan ammatti oli useimmilla miehillä siis pitkälti elinikäinen, he elivät liittymisestään asti sotilaskurin alaisina aina kuolemaan tai sairauseläkkeelle siirtymiseen asti.⁸

Suomalaisesta, tai ylipäänsä modernista, näkökulmasta tarkasteltuna ammattisotilaan elinikäinen palvelus tuntuu todella kummalliselta asialta. Suomessa sotilaat ovat kautta historian olleet pääosin tavallisia kansalaisia, jotka suorittavat asepalveluksen nuoruudessaan, ja sen jälkeen siirtyvät asevoimien reserviin, sekä normaaliin työelämään. Sotilastaitoja ylläpidetään kertausharjoituksilla, joita tuskin pidetään useammin kuin muutaman vuoden välein. Ammattisotilaita käyttävällä Yhdysvalloillakin sotilaan palvelusaika on vain

⁸ Holmes 2001, 135-156.

kahdeksan vuotta, josta koko aikaa ei vietetä aktiivipalveluksessa. Sotilaan tulee viettää kaksi vuotta aktiivipalveluksessa ja loppuajan voi viettää myös reserviläisenä tai kansalliskaartin jäsenenä.⁹

Vaikka Wheelerin kirjeiden paino onkin sota-ajassa, ja hänen kokemuksistaan taistelukentällä, vietti hänkin suurimman osan palvelusvuosistaan rauhanajan palveluksessa. Sotilaan arki jakautui siis sodanaikaan ja rauhanaikaan. Wheelerin rauhanajan palvelus jakautuu lisäksi aikaan, jonka hän vietti Britanniassa, ja jonka hän vietti sotien jälkeen miehitysjoukoissa Välimerellä.

2.1. Majoitus

Yöpymispaikat ja pidempiaikaiset majoitukset tarjosivat sotilaille eräänlaisen turvallisen ympäristön liikkuvassa arjessa, siitä paikasta ei täytyisi lähteä liikkeelle ainakaan ennen seuraavaa aamua.

51:sen rykmentin kotipaikkana toimivat Steyningin kasarmi West Sussexin kreivikunnassa, Etelä-Englannissa sekä Horshamin kasarmi, joka sijaitsi noin 20 kilometriä pohjoiseen Steyningistä. Wheeler ei kirjoita paljon kasarmielämästä, osin luultavasti koska hän ei ehtinyt kokemaan sitä kovin paljoa, ja osin siksi, ettei siitä ollut kovin paljoa kerrottavaa. Ne vähät tiedot mitkä Wheeler on kasarmiolosuhteista kirjoittanut viittaavat rutiineista juontavaan turvallisuuteen. Sotilaat viettivät paljon aikaa harjoitellen sotilaan oleellisia taitoja, erityisesti ”drill” eli suomalaisittain sulkeiset, eli muodostelmamarssi, niin kasarmilla, kuin ympäröivällä maaseudullakin, käsitti suuren osan arjesta. Wheelerille kasarmiolosuhteet ovat selvästi kuitenkin turvalliset, ja suorastaan kotoiset, mikä käy ilmi siitä mitä hän toteaa kirjeessään palattuaan Walcherenin sotaretkeltä Alankomaista: ”Here I am returned safe and sound after encountering the

⁹ <https://www.thebalance.com/period-of-time-to-enlist-in-military-3354093>.

dangers and fatigues of the late campaign”. Kasarmi oli turvallinen paikka, johon sotilaat kuten Wheeler saattoivat palata sotaretken jälkeen kuin kotiinsa.¹⁰

Wheeler vietti sotilasuransa ensimmäisinä vuosina pitkiä aikoja Britannian laivaston alusten kyydissä, liikkuen tai valmistautuen liikkumaan uusiin maihin. Napoleonin joukot pitivät manner-Eurooppa hallussaan, mutta Britannia oli hallinnut meriä siitä asti, kun Amiraali Nelson oli lyönyt Ranskan ja Espanjan laivastot Trafalgarin taistelussa vuonna 1805. Allan Mallinsonin, entisen brittiupseerin joka kirjoittaa nykyään Britannian armeijan historiasta, esittelemän Brittiläisen sotilasdoktriinin mukaisesti laivasto toimi ”puisena muurina”, joka suojelisi Britanniaa valloitusyrityksiltä, kuljettaen samalla Britannian armeijan taistelemaan sinne, missä sitä tarvittiin. Britannian doktriini säilyi hyvin samana kautta historian, ja Britannian 1900-luvun alun ulkoministeri Edward Grey tiivisti doktriinin yhteen lauseeseen seuraavasti: ”The British army should be a projectile to be fired by the British navy”.¹¹ Aina Ranskan vallankumoussodista pitkälle Napoleonin Ranskaa vastaan käytyihin sotiin, Britannia tuntui kuitenkin tyytyvän antamaan Itävallan, Preussin ja Venäjän hoitamaan maasodankäynnin, samalla kun Britannian laivasto piti meret liittouman hallussa.¹²

Vuonna 1809 Wheeler vietti koko heinäkuun Britannian laivaston aluksen l’Impetueuxen kyydissä. Laivasto ja armeija valmistautuivat lähtemään Walcherenin saarelle Alankomaihin, missä britit pyrkivät tuhoamaan Ranskan sinne sijoitetun laivaston. Kampanjan määränpäättä, tai tarkoitusta Wheeler ei kuitenkaan tässä vaiheessa tiennyt. Kyseessä oli Wheelerin ensimmäinen kerta merillä, ja hän nautti merillä olostakin niin paljon, että katui hetken aikaa sitä, ettei hän ollutkin liittynyt laivastoon armeijan sijasta. Wheelerin tuntemukset muuttuivat kuitenkin pian, kun hän pääsi kokemaan laivaston arkea:

¹⁰ Wheeler (1837) 2009, 29-30; 32-36.

¹¹ Fisher 1919, 18.

¹² Mallinson 2009, 177-179.

I said I wished I had entered into the navy but I am now satisfied with the choice I have made. What a difference is there in the treatment of the men on board this ship compared to our regiment, if the discipline on board the *l'Impetueux* is a correct index of the other ships of the navy. I will always stop my ears when 'Britons never shall be slaves' is sung.¹³

Wheeler koki miehistön kohtelun todella rajuna, varsinkin verrattuna siihen mihin hän oli tottunut omassa rykmentissään. Merimiesten oikeudet tuntuivat Wheeleristä niin poljetuilta, että hän jopa toteaa laivaston perinteisen ylistyslaulun Rule Britannian säkeen, joka julistaa, etteivät britit ikinä olisi orjia, olevan todistamansa perusteella valhetta, jota hän ei halua kuulla. Merimiehet olivat alistettu aluksessa oikeuksiltaan miltei orjan tasolle.

Huonon kohtelun keskiössä oli aluksen ensimmäinen luutnantti, jota Wheeler kutsuu nimellä Ugly Betty. Ensimmäinen luutnantti oli brittiläisen sota-aluksen kapteenin ensimmäinen varamies, ja koska l'Impetueuxen kapteeni nousi alukseen vain kerran viikossa sen ollessa ankkuroituna, oli hän aluksella käytännössä komennossa. Brittilaivaston aluksella kapteenilla oli valta jakaa rangaistuksia, ja Ugly Betty esitti aina kapteenin noustessa laivaan tälle listan rangaistusehdotuksista, jotka pantiin poikkeuksetta täytäntöön ruoskimisrangaistuksina. Ugly Bettyn toverina rangaistuksien jaossa oli aluksen pursimies, toimiupseeri joka oli vastuussa aluksen purjeista ja näin arvostuksessa melko korkealla¹⁴. Pursimies oli vastuussa rangaistusten täytäntöönpanosta, eli fyysisistä ruoskaniskuista, ja oli Wheelerin näkemyksen mukaan "paholaisen opetuslapsi".¹⁵

Aluksella oli varmasti melko kehnoin ilmapiiri. Sotilaiden majoitusolosuhteetkaan eivät olleet optimaaliset. Sotilaiden tuli viettää suurin osa ajasta kannen alla, jotta merimiehillä olisi tilaa toimia kannella. Ensimmäinen yö aluksella sujui Wheelerin kuvauksen perusteella kehnosti. Sotilaat oli ahdettu kannen alle pimeään tilaan

¹³ Wheelerin kirje kotiin Spithead, 15.7.1809, Wheeler (1837) 2009, 17-19.

¹⁴<https://www.historicnavalfiction.com/general-hnf-info/naval-facts/ranks-duties>, Boatswain.

¹⁵ Wheelerin kirje kotiin, Spithead 15.7.1809, Wheeler (1837) 2009, 19-20.

niin ahtaasti, että kun Wheeler astui tilaan, ei hän voinut olla astumatta tovereidensa päälle. Tämä johti nopeasti klaustrofobiseen tappeluun, josta Wheelerin onnistui kuitenkin väistyä. Aamun koittaessa Wheeler huomasi, että laivan lankut oli tuoreeltaan tervattu: kaikki sotilaat, jotka olivat nukkuneet kosketuksessa kanteen olivat tarttuneet kiinni tervaan, mikä huvitti suuresti rimpuilusta lähtevää ääntä tutkimaan tulleita merimiehiä. Tämän ensimmäisen yön jälkeen sotilaiden majoitusolosuhteita muutettiin, ja ne olivatkin Wheelerin mukaan ”verrattain mukavat”. Kun alus lopulta kuukauden odottelun jälkeen siirtyi Walchereniin, kesti matka vain yhdeksän tuntia.¹⁶ Lyhyen matkan jälkeen sotilaat olivat varmasti tyytyväisiä päästyään pois laivan kyydistä, vaikka maissa odottikin vihollinen.

Wheeler vietti myöhemmin Walcherenin sotaretken aikana syyskuun lopusta 1809 tammikuun alkuun 1810 ajanjakson kuljetusalus Two Brothersin kyydissä. Joukkoja pidettiin valmiudessa toimimaan Ranskan armeijan mantereella olevia joukkoja vastaan, mutta Wheeler ei lopulta noussut tämän useamman kuukauden mittaisen jakson aikana lainkaan maihin. Olosuhteet olivat talven lähestyessä ikävät: kylmyys vaivasi, ja sotilailla ei aluksen ahtauden vuoksi ollut edes tilaa liikkua lämmitelläkseen.¹⁷

Wheelerin ensikosketus laivastomajoitukseen ei ollut mairitteleva, mutta hänen mielikuvansa kokivat täyskäännöksen, kun hän tammikuun lopussa 1811 nousi Portsmouthissa Revenge-nimisen aluksen kyytiin. Aluksen alin tykkikansi oli tyhjennetty sotilaille, joita oli aluksessa puolet vähemmän kuin l'Impetueuxessa aiemmin, mikä takasi mukavimmat oltavat kannen alla. Laivan ilmapiiri oli myös huomattavasti parempi. Kaksi iltaa viikossa aluksen ollessa satamassa, ja yksi merillä, oli varattu miehistön viihtyvyyden parantamiseen näytelmien, tarinankerronnan tai huumorin avulla. Aluksella ei juurikaan turvauduttu fyysisiin rangaistuksiin, koska aluksen ilmapiiri oli niin hyvä, että miehet tottelivat käskyjä ripeästi. Aluksen upseerien ja miehistön välit olivat myös hyvät, ja miehet

¹⁶ Wheelerin kirje kotiin, Spithead 15.7.1809, Wheeler (1837) 2009, 19.

¹⁷ Wheelerin kirje kotiin, Walcherenin rannikolla, 8.11.1809, Wheeler (1837) 2009, 30-31.

kutsuivat kapteenia ”isäkseen”. Wheelerin rykmentti vietti Revengen kyydissä yli kuukauden, aina maaliskuun alkuun asti, jolloin he nousivat haikein mielin maihin Lissabonissa, Portugalissa, jossa he liittyisivät Arthur Wellesleyn komentamaan armeijaan. Wheeler kirjoitti Revengen kyydissä eläneensä elämänsä onnellisimpia aikoja.¹⁸ Hyvin erilaiset kokemukset laivastomajoituksessa tuntuvat juontuvan pienistä asioista, joista keskeisimpänä oli aluksen ilmapiiri.

Portugaliin saavuttuaan Wheelerin tovereineen tuli tottua erilaisiin majoitusmuotoihin. Joukot pysyivät liikkeessä, joten heille ei ollut tarjolla kasarmimajoituksen kaltaista pysyvää majoitusta. Marssi vei joukkoja jatkuvasti syvemmälle sisämaahan, joten laivastomajoitukseen ei tullut kyseeseen. Joukot alkoivat majoittumaan mahdollisuuksien mukaan paikallisten asukkaiden rakennuksiin, tai tämän ollessa mahdotonta, telttaleiriin.

Wheeler mainitsee joukkojen usein joukkojen majoittuvan leiriolosuhteissa, mutta ei tarkemmin erittele mitä tämä käsittää. Historian uudelleenelävöittäjä Keith Raynor on kuitenkin koonnut tietoja siitä, miten brittisotilaat majoittuivat Pyreneiden niemimaan kampanjan aikaan. Jokaista komppaniaa kohti oli 3 suurempaa telttaa, joissa jokaisessa majoittui siis parikymmentä miestä. Teltta oli siis todennäköisesti verrattavissa nykyaikaiseen puolijoukkuetelttaan, jossa myös majoittuu noin kaksikymmentä miestä. Suuret teltat eivät kuitenkaan olleet miesten kannossa, vaan seurasivat marssivia osastoja perästäpäin muulien selässä. Jos muulit eivät saaneet pataljoonaa kiinni ennen yötä, oli joukkojen turvauduttava muihin majoitusratkaisuihin. Sotilaiden varusteisiin kuului huopainen peite, josta pystyi pystyttämään pienen päädyistä aukinaisen teltan väliaikaismajoitukseksi. Historian elävöittäjien kokeilujen perusteella paras majoite saatiin aikaan kahden sotilaan jakaessa peitteensä: toinen peite pystytettiin kolmiomaiseksi teltaksi oksien avulla, ja toinen levitettiin teltan pohjalle maavaatteeksi, tai sitä käytettiin peitteenä olosuhteiden mukaan.¹⁹

¹⁸ Wheelerin kirje kotiin, Spithead 9.2.1810, sekä Lissabon 10.3.1810. Wheeler (1837) 2009, 36-40.

¹⁹ http://www.warof1812.ca/b_tent.htm.

Verrattaessa brittisotilaiden leirivarusteita käskyyn, jossa adjutanttikenraali Robert Napier ilmoittaa 1758 palveluskelpoisen pataljoonan varusteet joukkojen valmistautuessa sotatoimiin seitsenvuotisen sodan aikana, huomaa että Wheelerillä tovereineen oli käytössään vähemmän teltoja, kuin kollegoillaan 50 vuotta aiemmin. Napierin käskyssä jokaiselle komppanialle määrättiin kolme upseerintelttä, kaksi suurempaa telttä, sekä 22 yhden miehen telttä.²⁰ Napierin käskyt oli toki annettu Britanniassa, eikä kampanjaolosuhteissa, joissa todennäköisesti oli havaittu helpommaksi kuljettaa mukana vähemmän mutta suurempia teltoja.

Wheeler kuvailee leirin pystytyksen nopeutta keväällä 1813:

We were in full view of our division but the tents were not pitched. I heard the bugle sound to stand by the tents. I managed to draw the people's attention into an opposite direction from the camp till the bugle sounded again, this was in about a minute. I then pointed to the camp, how were they surprised. A minute before nothing was to be seen but the soldiers, now the whole camp was studded with several hundred bell tents as white as snow and as regularly placed as if it had been the work of much labour and time.²¹

Britit pystyttivät leirinsä aina samalla tavalla, ja vuosia jatkuva leirielämä oli tehnyt heistä tehokkaita leirin pystyttämisessä.

Kun mahdollista, brittisotilaat majoituivat varmasti mielellään paikallisen väestön rakennuksiin. Wheelerin kirjeiden perusteella tämä oli Espanjassa melko harvinaista, ja keskittyi lähinnä talviaikaan, jolloin joukot pysyttelivät pidemmän aikaa paikallaan. Wheeler kuvailee majoitusolosuhteita Penamacorissa, Portugalin ja Espanjan rajalla talvella 1811—1812, alkeellisiksi. Sotilaat

²⁰ Extract of orders 1761, 72.

²¹ Wheelerin kirje kotiin, Camp Miranda, 27.5.1813, Wheeler (1837) 2009, 98.

majoittuivat kolmikerroksisessa rakennuksessa, jonka pohjakerros oli varattu eläimille ja kaksi seuraavaa kerrosta asukkaille. Rakennuksessa ei Wheelerin mukaan ollut kattoa, minkä vuoksi uskon rakennuksen olleen asuntolamainen onton neliön muotoinen rakennus, jossa huoneiden ovet avautuivat avoimelle sisäpihalle ylemmissä kerroksissa.²²

Wheeler kirjoitti nukkuvansa mukavasti "kuin prinssi" huoneen nurkassa koko vaatekertaansa kääriytyneenä:

Being stripped, my legs are thrust into the sleeves of an old watch coat, carefully tied at the cuffs to keep out the cold. The other part of the coat wrapped round my body served for under blanket and sheet. Next my trousers are drawn on my legs over the sleeves of the coat, my red jacket has the distinguished place of covering my seat of honour and lastly my blanket covers it all.²³

Wheelerin kuvailema nukkumistyyli kuulostaa lämpimältä, mutta sotatilanteessa melko epäkäytännölliseltä. Wheelerin on täytynyt tuntea olonsa turvalliseksi, ja olla varma, ettei hänen tarvitsisi nousta yöllä kiireessä vaikkapa taistelemaan nukkuakseen näin. Heidät oli kuitenkin sijoitettu Espanjan vastaiselle rajalle, jolloin vihollinen olisi saattanut hyökätä milloin vain, vaikka talvihyökkäykset olivatkin ajan sotilasdoktriinille harvinaisia. Todennäköisesti pidempiaikainen pysyttelemine yhdessä paikassa, ilman viholliskosketuksia, sai Wheelerin kokemaan, että hänellä oli varaa ottaa tämä riski nukkumisjärjestelyissään, ja rauhallisen ja mukavasti nukutun talven perusteella tämä riskinotto selvästi kannatti.

Wheeler oli niin tottunut lattialla ja maassa nukkumiseen, ettei hän edes halunnut nukkua sängyssä, joka heidän majoitusrakennuksestaan löytyi Villa Francan kylässä Espanjassa keväällä 1813. Hänen toverinsa Jack Brown päätti nukkua

²² Wheelerin kirje kotiin, Penamacor 28.12.1811, Wheeler (1837) 2009, 60.

²³ Wheelerin kirje kotiin, Penamacor 30.1.1812, Wheeler (1837) 2009, 63.

yön sängyssä, mutta näki koko yön rajuja painajaisia. Wheeler ja Brown järkeilivät painajaisten johtuvan sängystä, jollaisessa he eivät olleet nukkuneet sitten lähdettyään Englannista yli vuosi aiemmin, viinipullosta jonka he olivat nauttineet ennen nukkumaanmenoa, sekä keskusteluista, jotka he olivat käyneet kodista. Brown totesi yön jälkeen, ettei hän aikoisi nukkua sängyssä ennen kuin pääsisi palaamaan kotiin Englantiin.²⁴

Joskus paikallisväestön sekaan majoittuminen oli sotilaille todella miellyttävää. Kun britit vuonna 1815 odottivat Napoleonin hyökkäystä Belgiassa, Wheelerin rykmentti oli majoitettuna Grammontin kylässä, jossa elämä oli ilmeisen auvoisaa. Wheeler kirjoitti tovereineen viettävänsä päivänsä lähinnä syöden, lepäillen ja piippua poltellen.²⁵

Wheeler kirjoitti maaliskuussa 1813 miten rakennuksiin majoittumisessakin oli riskejä:

Someone remarked that the whole of the upper part of this old building was supported by a piece of quarter which if a drunken man should fall against might endanger all our lives. We were determined to see if our fears had any foundation, so we shifted into the street and began pelting the prop, when in a few minutes it was knocked down and down came all the inside in a moment.²⁶

Vaikka Wheelerin kuvaama tilanne tuskin oli jokapäiväinen, kuvaa tilanne kuitenkin todellista riskiä, minkä tuntemattomiin rakennuksiin majoittuminen sisälsi. Sotilaat majoituivat rakennuksiin, jotka joukon edellä kulkenut huoltoupseeri oli määrittänyt sotilaille majoitukseksi. Upseerilla ei mitenkään olisi aikaa tarkistaa rakennuksia muuten, kuin todeta pintapuolisesti kuinka suurelle sotilasmäärälle rakennus oli sopiva. Miehet kuitenkin Wheelerin kuvauksen perusteella osasivat itse tunnistaa riskit, joita huonossa kunnossa oleviin

²⁴ Wheelerin kirje kotiin, Villa Franca 19.3.1812, Wheeler (1837) 2009, 65-66.

²⁵ Wheelerin kirje kotiin, Grammont 29.5.1815, Wheeler (1837) 2009, 150.

²⁶ Wheelerin kirje kotiin, Mount Gaulda Pro Semo 30.5.1813, Wheeler (1837) 2009, 95.

rakennuksiin sisältyi, vaikka heidän testimetodinsa tuskin olivat rakennuksen omistaman paikallisen mielestä soveliaita.

2.2. Sotilaiden sosiaaliset suhteet

Wheeler kirjoittaa kirjeissään muutamasta nimeltä mainitsemastaan asetoverista, joihin hänellä oli selvästi hyvät välit. Lisäksi hän vietti melko paljon aikaa paikallisen väestön kanssa, mahdollisuuksien niin salliessa. Erityisesti Wheeler pyrki kontaktiin paikallisväestön kanssa kaupungeissa. Sotilaiden ja paikallisen väestön välit eivät kuitenkaan olleet aina lämpimät.

Yksi varhaisimmista Wheelerin kirjeissään nimeltä mainitsemista asetovereistaan on aiemmasta sänkyepisodista tuttu Jack Brown. Miesten suhteet olivat selvästi hyvin lämpimät, ja miehet ilmaisivat luottamusta toisiinsa:

Brown had your address and I had his father's, so that if any accident should happen to either of us, the other might write.²⁷

Miesten välinen sopimus kertoi toki ystävydestä, mutta oli myös käytännöllisesti järkevä. Ystävän kirjoittama kirje lohduttaisi haavoittuneen tai kaatuneen omaisia varmasti enemmän, kuin nimen löytäminen virallisista kaatuneiden listasta. Tämänkaltaiset sopimukset olivat todennäköisesti yleisiä sotilaiden, jotka olivat tunteneet toisensa usein vuosia, keskuudessa.

Dora L. Costa ja Matthew E. Kahn ovat tarkastelleet sotilaiden välisiä suhteita tutkiessaan Yhdysvaltain sisällissotaan osallistuneita sotilaita. Heidän mukaansa komppanian kokoinen, noin sata miestä sisältävä yksikkö, oli usein hyvin tiivis. Sotilaat viettivät paljon aikaa yhdessä, ja he vaikuttivat suoraan toistensa

²⁷ Wheelerin kirje kotiin, Villa Franca 19.3.1812, Wheeler (1837) 2009, 66.

selviytymismahdollisuuksiin taisteluissa. Sotilaat tunsivat toveruutta, mutta myös vastuuta toistensa hyvinvoinnista. Costan ja Kahnin mukaan sotilaat saivat taistelukentällä suurta tukea tuttujen miesten lähellä olemisesta.²⁸ Wheelerkin ilmaisee samansuuntaista käytöstä eräässä tapauksessa, jossa täydennysmies sijoitettiin taistelurivissä hänen viereensä. Wheeler ja hänen aikaisempi vierustoverinsa luottivat toisiinsa enemmän kuin täydennysmieheen, ja suostuttelivatkin tämän vaihtamaan paikkansa Wheelerin kanssa, jotta miehet pääsivät taas olemaan toistensa vieressä.²⁹

Uskonnolla tuntui olevan merkittävä tekijä, joka haittasi Wheeleriä solmimasta positiivisia suhteita paikallisväestöön. Portugalin ja Espanjan väestö oli pääosin katolista kristinuskoa tunnustavia, kun taas Wheeler oli englantilaisena protestantti. Sitä kuuluiko Wheeler anglikaaniseen kirkkoon, vai metodisti, kuten Napoleonin sotien aikaista brittiarmeijaa tutkinut Carole Divall epäilee. Divallin tutkiessa metodistikirkkojen arkistoja hän huomasi, että Wheelerin tytär kastettiin metodistiksi 1833, mikä viittaa siihen, että joko Wheeler, hänen vaimonsa, tai mahdollisesti molemmat olivat metodisteja.³⁰

Sillä, oliko Wheeler anglikaani tai metodisti, tuskin oli kovin suurta merkitystä siihen, miten harras katolinen espanjalaisväestö häneen suhtautui. Wheeler itse kuvailee espanjalaisten suhtautumista kerettiläisinä pitämiinsä protestanttisiin englantilaisiin:

It is astonishing how the term 'heretic' sticks to the English. No good office can wipe out the foul stain, if you wish to come on terms of friendship you must pass for an Irishman. You then are considered as one of themselves, a good Christian.³¹

²⁸ Costa & Kahn 2008, 86-88.

²⁹ Wheelerin kirje kotiin, Passages 2.9.1813, Wheeler (1837) 2009, 111-112.

³⁰ Divall 2012, 53.

³¹ Wheelerin kirje kotiin, Penamacor 18.12.1811, Wheeler (1837) 2009, 61-62.

Ainakin hartaimmat espanjalaiset tuntuivat suhtautuvan kielteisesti protestantteihin. Brittiarmeijassa palvelevat irlantilaiset sen sijaan olivat pääsääntöisesti katolilaisia, joten he eivät kantaneet samanlaista vääräoppisen leimaa kuin englantilaiset. Todennäköisesti Wheeler ja muut hyödynsivät tätä ja tekeytyivät irlantilaisiksi pyrkiessään menestyksekkääseen kanssakäymiseen ainakin vanhoillisimpien paikallisten kanssa. Paikallinen väestö tuskin edes kummastelisi sitä, miten paljon irlantilaisia sotilaita heidän juttusilleen tuli. Espanjassa taistelevassa brittiarmeijassa oli lukuisia irlantilaisrykmenttejä, ja monissa englantilaisrykmenteissäkin oli paljon irlantilaisia sotilaita, kuten esimerkiksi West Middlesex -rykmentissä, jonka 859:stä miehistön jäsenestä 296, eli yli kolmannes, oli irlantilaisia³².

Vaikka väestö saattoikin suhtautua penseästi englantilaisiin yksilötasolla, oli yleinen suhtautuminen britteihin, jotka olivat tulleet tukemaan espanjalaisia taistelussa Ranskaa vastaan, pääosin positiivinen. Kun britit ajoivat Ranskan joukot ulos pääkaupunki Madridista, koko kaupungin väestö juhli brittejä. Kaupunkilaiset tulivat jopa viiden mailin päähän kaupungista vastaanottamaan sotilaita lahjojen, kuten ruuan, tupakan, ja viinin, kanssa. Kaupungin kadut olivat niin täynnä brittejä ylistäviä juhlivia kansalaisia, että joukkojen matka porteilta majoitukseen kesti useita tunteja. Wheelerin arvion mukaan matkan olisi normaaliolosuhteissa kävellyt viidessätoista minuutissa.³³

Madridin asukkaat juhlivat englantilaisia tuona päivänä, ja pitivät todennäköisesti muutenkin liittolaisistaan. Wheelerin kuvaama juhlinta tuskin kuitenkaan kertoo jokapäiväisestä suhtautumisesta britteihin, jota kuvanee paremmin Wheelerin saama kylmä kohtelu. Wheeler itsekin arvelee, että Madridissa koettu juhlamieliala tuskin parantaisi espanjalaisten arkista suhtautumista vääräoppisiin englantilaisiin: "The poor virgin Mary was forgotten, at least for that day."³⁴

³² Glover 2001, 38.

³³ Wheelerin kirje kotiin, Madrid 18.8.1812, Wheeler (1837) 2009, 78-79.

³⁴ Wheelerin kirje kotiin, Madrid 18.8.1812, Wheeler (1837) 2009, 78.

Kohtelu, jota Wheeler koki paikallisilta protestanttisissa maissa, oli usein lämpimämpää. Kun Wheeler tovereineen oli vuonna 1815 majoitettuna Grammontin kylässä Belgiassa kuvaili hän suhteita paikallisiin todella hyviksi. Wheeler tovereineen ystäväystyi isäntiensä kanssa niin hyvin, että kun rykmentti poistui kylästä armeijan esikunnan alta, ja palasi viikkoa myöhemmin, kerääntyivät kyläläiset kaduille vastaanottamaan sotilaat hurraten. Isännät ja sotilaat kätelivät, ja sotilaat majoittuivat samoihin rakennuksiin, joista olivat lähteneet, vaikka huoltoupseeri olisikin sijoittanut miehet eri rakennuksiin. Yksikään upseeri ei protestoinut sotilaiden ja kyläläisten järjestelyjä, joita he tuskin panivat pahakseen. Sotilaiden ja paikallisten hyviä suhteita kuvaa erityisesti se, että vaikka rykmentti oli sijoitettuna kylään useita viikkoja, ei paikallisten ja sotilaiden välille syntynyt kertaakaan riitoja.³⁵ Belgialaisten ja brittien hyviin suhteisiin vaikutti varmasti se, että heidän kulttuurinsa olivat samankaltaisempia, kuin esimerkiksi brittien ja espanjalaisten.

Sotilaiden ja paikallisten välejä ei Grammontissa heikentänyt edes se, että sotilaiden ja paikallisten naisten välille syntyi suhteita viikkoina, jotka he viettivät yhdessä. Jotkut suhteet kehittyivät niin pitkälle, että Wheeler arvioi joidenkin naisten lähtevän sotilaiden mukaan, kun he lopulta poistuisivat kylästä pysyvästi. Wheeler itse vakuutteli kotiväelleen, ettei hänellä ollut mielihaluja sekaantua paikallisiin naisiin, koska siitä seuraisi hänen näkemyksensä mukaan enemmän haittaa kuin hyötyä.³⁶ Kenties Wheeler ei vain viitsinyt kertoa kaikkea kotiväelleen, mutta tässäkin tapauksessa voimme vain luottaa Wheelerin rehellisyyteen.

Wheeler ei kirjeissään useinkaan kuvaa naisia armeijaolosuhteissa. Upseerit eivät halunneet miehistön jäsenten menevän naimisiin, ja sotilaiden olikin 1600-luvun lopulta asti täytynyt anoa lupaa avioliitolle. Vaikka sotilas olisikin naimisissa, ei tämä tarkoittanut, että tämän vaimo saattaisi seurata häntä mukana ulkomaille, sillä kukin pataljoona saattoi ottaa mukaansa vain tietyn

³⁵ Wheelerin kirjeet kotiin, Grammont 29.5.1815 sekä 13.6.1815, Wheeler (1837) 2009, 149-152.

³⁶ Wheelerin kirje kotiin, Grammont 29.5.1815, Wheeler (1837) 2009, 150.

määrän naisia. Esimerkiksi vuonna 1801 95:s kiväärirykmentti sai ottaa mukaansa vain kuusi vaimoa jokaista sataa miestä kohden. Rajoitukset olivat ymmärrettäviä: jokainen ylimääräinen siviili oli rasite huollolle, vaikka vaimot saivatkin vain puolikkaan ruoka-annoksen päivässä miehiin verrattuna. Rykmenttien mukana kulki myös luvattomia vaimoja, mutta nämä eivät olleet oikeutettuja armeijan muonavaroihin.³⁷ Tämä johti varmasti vaikeuksiin, koska luvattomien naisten tuli jotenkin pystyä elättämään itsensä, sillä sotilaan ruoka-annoksestakaan ei riittäisi loputtomasti jaettavaksi.

Wheeler päätyi marraskuussa 1813 käydyn Nivellen taistelun jälkeen kiistelemään toverinsa kanssa naisista, jotka seurasivat armeijaa, olivat he sotilaiden virallisia vaimoja, tai eivät. Wheelerin kokiessa myötätuntoa naisia kohtaan, joita hän kutsui armeijan onnettomimmiksi olennoiksi, hänen toverinsa totesi, että naisten paikka oli kotona, eikä armeijan mukana. He kohtasivat keskustelunsa aikana myös epäonnisen rouva Cousinsin, joka oli jäänyt taistelun myötä leskeksi kolmatta kertaa puolen vuoden aikana.³⁸ Tämä kuvasi sitä, että jos naiset jäivät leskeksi, ei heillä kestänyt kauaa löytää uutta aviomiestä. Tämä johtui luultavasti aiemmin mainituista tekijöistä, kuten erityisesti siitä, että sotilaan vaimo sai rykmentiltä muonaa, mikä ajoi leskiä uusiin naimisiin. Koska rykmenteillä sai myös olla niin vähän vaimoja mukanaan sotaretkillä, ei kosijoista varmastikaan ollut pulaa. Rykmentin upseerit olivat luultavasti myös niin empaattisia, että hyväksyivät uuden avioliiton, jotta leski ei jäisi täysin tyhjän päälle vieraassa maassa.

Wheeler solmi ystävyssuhteita jopa ranskalaisten sotilaiden kanssa. Kun hän oli haavoittuneena talvella 1813-1814 ja häntä ja muita haavoittuneita siirrettiin sairaalaan espanjalaisella veneellä, hän kohtasi ranskalaisen korpraalin, joka puhui englantia. Saman ikäiset miehet ystävystyivät nopeasti, ja viettivät venematkan keskustellen sotakokemuksistaan. Miesten ystävyys syveni niin paljon, että kun Wheelerin vammat muuttuivat vakavammiksi, ranskalainen, joka

³⁷ Holmes 2001, 293-294.

³⁸ Wheelerin kirje kotiin, St Jean de Luz 23.11.1813, Wheeler (1837) 2009, 127-128.

oli potilaana sairaalan samassa siivessä, vietti paljon aikaa Wheelerin sängyn reunalla lukien tälle, tai kertoen sotatarinoita.³⁹

Miehet löysivät toisistaan todennäköisesti enemmän yhtäläisyyksiä kuin eroja, kun he eivät kohdanneet toisiaan taistelukentällä. Miehet olivat lähes saman ikäisiä, ja he olivat molemmat viettäneet vuosia armeijassa. Kun he lisäksi jakoivat kielen, olivat molemmat haavoittuneita ja viettivät paljon aikaa toistensa seurassa, olisi heidän varmasti ollut vaikeaa vihata toisiaan vain siksi, että he palvelivat eri armeijoissa.

2.3. Ruoka ja juoma

Ruoka oli keskeinen osa sotilaan arkea niin sodassa, kuin rauhanaikana turvallisessa ympäristössäkin. Ravinto oli keskeinen osa sotilaan jokapäiväistä arkea. Oli päivän ohjelmana sitten ollut marssisulkeisia, tai linnoitustöiden valmistelua kentällä, sotilaat saivat levähtää ja rauhoittua aterian ääressä. Sotilaat harjoittivat Wheelerin kirjeiden mukaan myös runsaasti alkoholin nauttimista. Mielikuva juopottelevasta sotilaasta on toki melko yleinen.

Wheelerin aikaan brittisotilaan päivittäinen muona-annos oli seuraavanlainen: pauna⁴⁰ lihaa, pauna laivakeksiä tai puoli paunaa leipää tai riisiä sekä pint⁴¹ viiniä tai kolmannespint väkevää viinaa, joka oli useimmiten giniä tai rommia. Sotilaille jaettiin yleensä kannettavaksi muutaman päivän annos kerrallaan, mutta koko armeijan ruuan liikuttaminen oli valtaisa operaatio. Vuonna 1813 koko armeijan päiväkulutukset olivat noin 100 000 paunaa laivakeksejä, 300 kokonaista nautaa sekä 200 000 paunaa rehua eläimille.⁴²

³⁹ Wheelerin kirjeet kotiin, St. Andia 14.12.1813 ja 1.1.1814 sekä Fuentarabia 20.4.1814, Wheeler (1837) 2009, 132-137.

⁴⁰ Pound eli noin 450 grammaa.

⁴¹ Noin 0,57 litraa.

⁴² Glover 2001, 29.

Wheeler havaitsi ruuan liikuttamisen ongelmat nopeasti saavuttuaan Portugaliin. Rykmentti joutui marssimaan useita päiviä ilman leipää, ennen kuin he saavuttivat Carapinan leirin, jossa suuri osa armeijasta odotti muuleja, jotka toisivat muonaa Lissabonista. Sotilaat saivat puolikkaan annoksen rommia ja leipää, ja joutuivat odottamaan kolme päivää ennen kuin muulit lopulta saapuivat ja he palasivat täysille ruoka-annoksille. Täysin nälässä sotilaat eivät kuitenkaan joutuneet olemaan, sillä armeija kuljetti mukanaan suuria karjalaumoja, joista sotilaille teurastettiin heidän päivittäiset liha-annoksensa.⁴³

Pyreneiden niemimaa oli Wheelerin saavuttua toiminut taistelukenttänä jo useita vuosia. Ranskan armeija oli ruokkinut itsensä ottamalla ruokansa pakolla paikallisilta, eli käytännössä ryövänyyt Espanjan ruokaresursseja. Ranskalaisten harjoittama ryöstely oli köyhdyttänyt Espanjan resursseja niin paljon, ettei niistä Michael Gloverin arvion mukaan olisi mitenkään riittänyt ruokkimaan Britannian armeijaa. Briteillä ei myöskään ollut halua viedä ruokaa espanjalaisilta tai portugalilaisilta, koska he olivat näiden liittolaisia, ja britit tarvitsivat paikallisen väestön tuen toimilleen. Britit ratkaisivat ongelman ostamalla paikallisilta sen ruuan mitä oli tarjolla, ja tuottamalla laivastonsa avulla lopun tarvitsemansa ruuan muualta. Kun ruokaa rahdattiin niemimaan satamiin ja kuljetettiin muuleilla jakelukeskuksiin, johti tämä silloin tällöin Wheelerin kuvaaman kaltaisiin tilanteisiin, jossa muona ei ollut saanut joukkoja kiinni. Muonan kuljettaminen joukoille oli tärkeimpiä prioriteetteja, jotta nälkäiset ja tyytymättömät sotilaat eivät alkaisi ryöstelemään paikallisia nälkäänsä, tai päätyisi niin huonoon kuntoon etteivät he kykenisi taistelemaan. Armeijan komentaja Arthur Wellesleykin totesi, että armeijan olisi oltava hyvin ruokittu, sillä "A starving army is actually worse than none".⁴⁴

Briteillä oli useita syitä tuoda omat ruokavaransa mukanaan Pyreneiden niemimaalle. Britit olivat saaneet seurata mihin Ranskan armeijan vuosikausia

⁴³ Wheelerin kirje kotiin, Villa Mayor 20.4.1811, Wheeler (1837) 2009, 43-44.

⁴⁴ Glover 2001, 28-29.

jatkunut ryöstely oli johtanut. Espanjan maaseudun väestö oli noussut aseelliseen vastarintaan ranskalaisia vastaan, eikä jo alun perin määrällisesti alivoimaisella brittiarmeijalla ollut varaa tehdä ranskalaisten lisäksi paikallisista vihollisiaan.⁴⁵

Vaikka ruuan vieminen paikallisilta olikin brittiläisen sotilasdoktriinin vastaista, Wheeler mainitsee ainakin yhden kerran, jolloin joukkojen oli pakko turvautua ryöstämiseen muonavarojen loputtua. Marssilla Ebrosta Vittoriaan joukkojen muona oli lopussa, ja ympäröivä alue oli hyvin viljavaa. Rykmentin komentaja majuri Robertson määräsi miehet täyttämään säkkinsä kaikella mitä löysivät alueelta. Jos miehet epäröivät, majuri käski heitä uudestaan, ja muistutti heitä, ettei huoltojoukoilla olisi heille muonaa. Jopa joukkojen mukana kulkeva karja oli niin laihaa, ettei siitäkään riittäisi paljon syötävää.⁴⁶ Vaikka muonan anastaminen ei nälkäisille sotilaille varmastikaan ollut vieras asia, tekee tästä tapauksesta poikkeuksellisen se, että rykmentin komentaja antoi määräyksen toimi armeijan komentajan käskyjen vastaisesti.

Siitä, että sotilaiden päiväannokseen sisältyi alkoholia, voidaan päätellä alkoholin olleen päivittäinen osa sotilaiden elämää. Vaikka pint viiniä, tai kolmasosa siitä rommia, ei ollutkaan valtava annos, pyrkivät sotilaat kuitenkin Wheelerin mukaan jatkuvasti täydentämään annoksiaan esimerkiksi ostamalla lisää alkoholia paikallisilta.⁴⁷

Alkoholin käytön aiheuttamat ongelmat olivat ilmeisesti kuitenkin melko harvinaisia. Wheeler mainitsee kirjeissään vain muutamia tapauksia. Loppuvuodesta 1813 kaksi kersanttia oli juopotellessaan päätyneet riitelemään keskenään. Riidan vuoksi heidät oli viety sotilasputkaan, jossa toinen kersanteista oli vihaisena ja humalaisena lyönyt vartioupseeria, mistä syystä

⁴⁵ Connelly 2006, 146-147.

⁴⁶ Wheelerin kirje kotiin, sotilasleiri ilman tarkempaa sijaintia 19.6.1813, Wheeler (1837) 2009, 102.

⁴⁷ Wheeler (1837) 2009, esim 25; 31; 80.

hänet tuomittiin kuolemaan.⁴⁸ Toinen Wheelerin mainitsema tapaus oli laajuudessaan yllättävä, lähes koko armeija syylistyi jossain määrin juopotteluun perääntymismarssilla loppuvuodesta 1812:

- -Drunkenness had prevailed to such a frightful extent that I have often wondered how it was that a great part of our army were not cut off. It was no unfrequent thing to see a long string of mules carrying drunken soldiers to prevent them falling into the hands of the enemy. It would not be fair in me to mention any particular corps, all partook in some degree a share of the disgrace. - - But there is some excuse, from Burgos to Salamanca is chiefly a wine country and there had been a good harvest, and the new wine was in tanks particularly about Valladolid the soldiers ran mad.⁴⁹

Sotilaiden käytös oli siis Wheelerin mielestä ainakin osin perusteltavissa sillä, että koska viiniä oli tarjolla suuria määriä, oli sotilaiden suorastaan pakko juoda sitä.

⁴⁸ Wheelerin kirje kotiin, Eschellar 3.11.1813, Wheeler (1837) 2009, 119-120.

⁴⁹ Wheelerin kirje kotiin, Moimento 13.1.1813, Wheeler (1837) 2009, 92-93.

3. Hierarkia ja kurinpito brittiarmeijassa

Tässä luvussa käsittelen Wheelerin armeijaelämässä vallinneita rakenteita. Aluksi tarkistelen sotilaselämän hierarkkisia rakenteita, keskittyen erityisesti armeijan perusyksikön, pataljoonan⁵⁰, rakenteeseen. Luvun jälkimmäinen puolisko taas keskittyy armeijan kurinpitojärjestelmään, siihen millaisia rangaistuksia sotilaille jaettiin, kenen toimesta ja mistä syistä. Luku keskittyy siis sotilaselämää ylhäältäpäin hallitseviin rakenteisiin.

3.1. Brittiarmeijan hierarkia ja rakenteet

Wheeler kirjoittaa kirjekokoelmansa alkuvaiheessa alkuvuodesta 1809 siitä, miten hän oli useiden tovereidensa kanssa lähtenyt Surreyn paikallisjoukosta liittyäkseen vapaaehtoisina 51:seen kevyeen jalkaväkirykmenttiin. Rykmentin valinnassa Wheeler oli yksinkertaisesti vain päättänyt seurata massaa, ja liittyi tämän vuoksi samaan rykmenttiin kuin 127 paikallisjoukkotoveriaan. Rykmenttiin liittyessään Wheelerille tehtiin lääkärintarkastus ja vain kolme päivää vapaaehtoiseksi ilmoittautumisensa jälkeen hän oli virallisesti sotamies rykmentissä.⁵¹

Paikallisjoukko-järjestelmä oli Wheelerin aikaisessa muodossaan muodostettu seitsenvuotisen sodan aikana turvaamaan Britanniaa mahdollisen Ranskan maihinnousun uhalta. Jokaisen maakunnan tuli perustaa paikallisjoukko-rykmentti. Paikallisjoukon sotilaat saivat pitkälti samaa palkkaa, kuin tavallisenkin armeijan sotilaat, eikä heitä voinut lähettää palvelemaan ulkomaille. Täten Paikallisjoukko olikin melko turvallinen uravalinta muuten työttömille nuorille

⁵⁰Sekä omassa tekstissäni, että Wheelerin tekstissä tullaan käyttämään termejä pataljoona ja rykmentti kuvaamaan usein samaa yksikköä. Tämä johtuu ajan tavasta jakaa rykmentti kahteen pataljoonaan, joista toinen palveli taistelukentällä, ja toinen Britanniassa värväämässä ja kouluttamassa täydennysmiehiä. Taistelemassa olevaa pataljoonaa kutsuttiin näin usein vain rykmenttinsä nimellä.

⁵¹ Wheelerin kirje kotiin, Maidstone 12.4.1809, Wheeler (1837) 2009, 13.

miehille. Sotilaiden liittyminen paikallisjoukoista 'tavallisiin linjarykmentteihin'⁵² sodan aikana oli hyvin tavallista, ja jopa armeijan tehokkain tapa saada täydennyksiä riveihinsä. Britannian armeijalla ei ollut käytössä asevelvollisuusjärjestelmää kuten Ranskalla, eikä sillä myöskään ollut mahdollisuutta pakottaa väkeä riveihinsä, kuten Britannian laivastolla oli. Miehiä rohkaistiin liittymään paikallisjoukoista armeijaan tarjoamalla miehille palkkio liittymisestä. Lisäksi julisteessa kerrotaan rykmentin aliupseerivajeesta, eli miehille pyritään uskottelemaan, että liittyjille olisi tarjolla nopea ylennys aliupseerinvirkaan.⁵³

Megan A. Woodworthin tutkimuksen perusteella sotilaiden värväyksessä käytettiin myös runsaasti hyödyksi psykologiaa. Ajan värväyspamfleteissa ja muussa -kirjallisuudessa vedottiin miesten maskuliinisuuteen. Sotilaiden ja merimiesten fyysisyyttä korostettiin, mutta myös vedottiin miesten haluun puolustaa kotejaan. Woodworthin mukaan maskuliinisuutta myös kyseenalaistettiin, kiistämällä sellaisen miehen miehisyys, joka ei ollut valmis suojelemaan naisia, lapsia tai kotimaataan valloittajalta, jona vallankumouksen jälkeinen Ranska nähtiin.⁵⁴

Paikallisjoukoista värväminen helpotti linjarykmenttien miehistövajetta. Armeija yritti toki värvätä miehiä palvelukseensa myös tavallisen kansan keskuudesta. Koska sotilaan urapolku ei todennäköisesti vaikuttanut kovin houkuttelevalta useimmille ihmisille, käytti armeija erilaisia houkuttimia, joista tavallisimpia olivat rahapalkkiot. 1800-luvun alusta peräisin olevassa värväysjulisteessa sotilaita houkutellaan liittymään 16 guinean värväyspalkkiota vastaan, lisäksi tarjotaan kolmen guinean palkkio sille, joka tuo uuden alokkaan mukanaan, eli todennäköisesti sotilaan omaiset saivat tämän pienemmän palkkion.⁵⁵

⁵² Englanninkielinen termi regiment of the line tai line regiment viittaa tavallisiin jalkaväkirykmentteihin, jotka taistelukentällä taistelivat yleensä kaksi miestä syvänä rivinä.

⁵³ Holmes 2001, 136-137.

⁵⁴ Woodworth 2011, 105.

⁵⁵ Recruiting poster for Third Foot Guards, National Museums Scotland.

Wheelerin liittyttyä uuteen rykmenttiinsä hän huomasi nopeasti, että suurin osa rykmentin sotilaista oli uusia *militiasta* saapuneita sotamiehiä:

We are about eight hundred strong, about one hundred and fifty of this number are old soldiers, the remainder being volunteers from the Stafford, South Gloucester, 1st and 2nd Surrey together with some half dozen Irish Militias. The facings of the regiment are green, but all the volunteers at present wears the facings of the different regiments they have left.⁵⁶

Rykmenttiin oli siis liittynyt noin 650 miestä ainakin neljästä eri paikallisjoukosta-rykmentistä, kun taas kokeneita sotilaita oli vain 150 miestä. Rykmentin taisteluvahvuudesta alle viidenneksellä oli siis taistelukokemusta. Vaikka paikallisjoukon miehillä olikin sotilaskoulutus, heitä tuskin pystyi rinnastamaan taitotasoltaan veteraaneihin. Wheeler tarjoaa myös selityksen sille, miksi rykmentin miesvahvuus oli niin pieni: "The regiment was employed on General Moore's expedition in which they in common with the army suffered much indeed - -."⁵⁷ Rykmentti oli siis ollut osa Kenraali John Mooren johtamaa sotaretkeä Portugaliin talvella 1808-1809, missä Britannian armeija oli kärsinyt tappion Napoleonin joukoille ja menettänyt jopa 8000 miestä taisteluissa ja raskaassa perääntymismarssissa.⁵⁸

Brittiläisessä jalkaväen pataljoona oli Wheelerin aikaan jaettu kahdeksaan keskustakomppaniaan, krenatöörikomppaniaan sekä kevyeseen komppaniaan, joista jokaista johti kapteeni, jonka varamiehinä toimivat luutnantti ja aliluutnantti. Krenatöörikomppaniaan oli koottu pataljoonan suurimmat ja voimakkaimmat miehet, ja kevyeseen komppaniaan miehet jotka kykenivät itsenäiseen toimintaan taistelutilanteessa, sillä heidät sijoitettiin ennen taistelulinjojen kohtaamista pataljoonan eteen taistelemaan vihollisen kevyiden komppanioiden

⁵⁶ Wheelerin kirje kotiin, Kingsbridgen kasarmi 18.5.1809, Wheeler (1837) 2009, 14.

⁵⁷ Wheelerin kirje kotiin, Kingsbridgen kasarmi 18.5.1809, Wheeler (1837) 2009, 15.

⁵⁸ Mallinson 2009, 192-216.

kanssa ja ampumaan vihollisen upseereja. Komppaniassa oli myös vaihteleva määrä kersantteja ja alikersantteja. Pataljoonaa johti everstiluutnantti tai eversti ja pataljoonan varapäällikköinä toimivat kaksi majuria. Pataljoonaa komentavalla upseerilla oli suuri merkitys pataljoonan elämään.⁵⁹

Taistelukentällä rykmentin rakenne ei luonnollisesti pysynyt pitkään samana, kuin se ideaalitalanteessa olisi. Sekä sotilaita että upseereita kaatui, ja Britanniasta saapuvia täydennyksiä jouduttiin joskus odottamaan pitkäänkin. Wheelerin rykmentin matkatessa Walchereniin toista kertaa, oli rykmentin vahvuus vain 300 miestä⁶⁰, eli sitä tuskin jaettiin kymmeneen komppaniaan, vaan se toimi kolmen tai neljän komppanian vahvuisena. Rykmentin komentaja Mainwaring ei myöskään ollut mukana, joten rykmenttiä johti tällöin majuri. Espanjassakin majuri nimeltä Roberts johti rykmenttiä pitkään, koska rykmentin silloinen komentaja eversti Mitchell oli joutunut palaamaan Englantiin.⁶¹

Britannian armeijassa upseeristoon liittyminen oli pitkälti sosiaalisen yläluokan etuoikeus. Upseeriksi pyrkivän tuli ostaa itselleen upseerinpaikka rykmentistä, jossa oli vapaita virkoja. Wheelerin aikana armeija oli pyrkinyt vähentämään järjestelmän ongelmia sen suhteen, että taitamattomat miehet olivat saattaneet päätyä korkeisiin upseerinvirkeihin sillä, että upseerin oli palveltava alemmassa upseerinvirassa määräaika, ennen kuin hän saattoi ostaa itselleen hierarkiassa seuraavan viran. Esimerkiksi luutnantin tuli palvella kaksi vuotta ennen kuin hän saattoi ostaa kapteeninviran.⁶²

Brittiarmeijan merkittävin vertailukohta Wheelerin aikana oli Napoleon Bonaparten hallitseman Ranskan armeija, joka koostui suurelta osin asevelvollisista sotilaista. Vallankumouksen jälkeistä Ranskaa tutkinut Alan Forrest on tarkastellut asevelvollisarmeijan sidonnaisuutta ajan ranskalaiseen

⁵⁹ Haythornthwaite 2008, 10-12.

⁶⁰ Wheelerin kirje kotiin, Walcherenin rannikko 8.11.1809, Wheeler (1837) 2009, 30.

⁶¹ Wheelerin kirje kotiin, Mont Gaulda Pro Semo 30.3.1813, Wheeler (1837) 2009, 93.

⁶² Holmes 2001, 157-158.

kansallisaatteeseen. Hänen mukaansa tasa-arvoisilla kansalaisilla oli velvollisuuksia, joista maanpuolustus oli yksi. Koska Ranskalla oli välittömästi vallankumouksen jälkeen vihollisten ympäröimä, oli suuren armeijan kokoaminen välttämätöntä. Sodat eivät vähentyneet, vaan lisääntyivät Napoleonin noustua valtaan, mikä johti entistä suurempaan miestarpeeseen. Forrestin arvion mukaan Ranskan asevelvollisarmeija oli suurimmillaan yli 2 miljoonan miehen vahvuinen, ja koko vallankumouksesta Napoleonin karkoitukseen käsittävänä aikana 3 ja puoli miljoonaa miestä oli yhteensä palvellut Ranskan armeijassa. Vuosina 1790-1795 syntyneistä miehistä jopa 42,5% palveli Napoleonin armeijoissa. Idealistisessa Ranskassa armeijat olisi haluttu koota vapaaehtoisista, mutta vaikka heitä olikin runsaasti, ei vapaaehtoisten määrä mitenkään olisi riittävä täyttämään armeijan valtavaa miestarvetta.⁶³

Britannian ja Ranskan armeijat pyrittiin molemmat siis kokoamaan eräänlaista isänmaallista velvollisuudentuntoa täyttäen. Koska tällä tavalla saatavia vapaaehtoisia oli rajallinen määrä, oli Ranskan pakko turvautua asevelvollisjärjestelmään kootakseen valtavat armeijansa. Koska Britannian puolustus pohjautui aiemmin mainitulla tavalla enemmän vahvaan laivastoon kuin maavoimiin, riittivät isänmaallisuutensa vuoksi, tai erilaisilla houkuttumilla saadut miehet täyttämään Britannian miestarpeen.

Wellingtonin armeijassa Wheelerin pataljoona liitettiin osaksi seitsemännen divisioonan toista prikaatia. Samaan prikaatiin kuului myös Chasseurs Britanniques – pataljoona, jonka muodostivat ranskalaiset sotilaat, joihin Wheeler ilmaisi epäluottamusta:

This corps was originally formed of French loyalists, but the old hands are continually dropping off and they are replaced by volunteers from the French prisons. A great number of these men enter our service for no other purpose than go over to their own army as soon as an opportunity offers (and who can blame them). The consequence is the major part of the corps cannot be trusted. I wish

⁶³ Forrest 1989, 20-21.

they were at the devil or anywhere else, so that we were not plagued with them, for we are obliged to perform all the most dangerous and fatiguing duty of the campaign – for if these men were intrusted on the out posts, more would desert than they do at present.⁶⁴

Alun perin Ranskan kuningashuoneen palauttamiseen pyrkineiden lojalistien perustama ranskalaispataljoona muodostui tässä vaiheessa sotaa siis lähinnä Napoleonin armeijan vangeiksi jääneistä sotilaista, joille ei voinut uskoa ulompia vartioasemia, koska he todennäköisesti karkaisivat takaisin armeijaansa. Wheeler ilmaisi epäluottamusta myös divisioonan kuuluvaan *Duke of Brunswick's Oe/s* -pataljoonaan, jonka miehistöstä suuri osa koostui vankiloista vapautetuista miehistä. Myös tämän pataljoonan karkuriluvut olivat korkeat.

Wheeler tuntui kirjeidensä perusteella olevan hyvin tietoinen armeijan komentorakenteesta. Hän mainitsee aina kun hänen divisioonansa rakenteessa tapahtui muutoksia, tai sen komentaja vaihtui. Lisäksi hän oli hyvin tietoinen sekä brittien, että vihollisen liikkeistä ja lähitulevaisuuden suunnitelmista. Brittiarmeijassa tiedotus kulki siis hyvin rivimiehille asti, joko virallisia reittejä, tai erilaisia huhupuheita pitkin.⁶⁵

3.2. Kurinpito

Britannian armeijassa ylläpidettiin 1800-luvun tiukkaa kuria. Kuria ylläpidettiin kovilla rangaistuksilla, joita yksikön muut sotilaat pakotettiin seuraamaan. Kovilla rangaistuksilla toivottiin olevan pelotevaikutus sotilaisiin. Kun sotilaat pystyttiin kurinpidon avulla saamaan noudattamaan upseeriston käskyjä kyselemättä, kykeni rykmentti suorittamaan vaativia taistelutehtäviä kyselemättä, kurinpito oli siis edellytys sotilasjoukon toiminnan mahdollistamiselle. Wheelerkin tuo tiukan kurinpidon esille jo varhaisimmissa kirjeissään, hän mainitsee *military*rykmenttinsä tiukan kurinpidon, ja runsaiden ruoskintarangaistuksen yhdeksi syyksi

⁶⁴ Wheelerin kirje kotiin, Villa Mayor 5.9.1811, Wheeler (1837), 56.

⁶⁵ Wheelerin kirje kotiin, Penamacor 30.1.1812, Wheeler (1837) 2009, 63-64.

lähtemiseensä. Myös saavuttuaan uuteen rykmenttiinsä, hän totesi ensimmäisessä kirjeessään rykmentin komentajan Everstiluutnantti Mainwaringin olevan hyvä komentaja, koska hän ei suosinut ruoskan käyttöä kurinpidossa.⁶⁶

Kun Wheelerin rykmentti joutui ensimmäistä kertaa taistelukosketukseen vihollisen kanssa Espanjassa, korostui tiukan kurinpidon merkitys. Vihollisen ratsuväkiosasto hyökkäsi Wheelerin rykmentin kimppuun, ja hänen näkemyksensä mukaan rykmentin komentajan Mainwaringin käskyt, sekä rykmentin tiukan kurin mahdollistama käskyjen säntillinen noudattaminen pelasti rykmentin.⁶⁷

Rangaistuksia langettivat sotilasoikeudet, joita oli kolmea eri tasoa. Rykmentillinen, alueellinen sekä ylin sota-oikeus⁶⁸. Eri sota-oikeudet antoivat tuomioita eri rikkomuksista niiden vakavuuden mukaan. Korkeammat oikeusasteet pystyivät myös langettamaan vakavampia rangaistuksia. Upseerit voitiin tuomita vain ylimmässä sota-oikeudessa, kun taas sotamiehet ja aliuupseerit tuomittiin useimmista rikkomuksista rykmentillisessä sota-oikeudessa. Tuomareina sota-oikeuksissa toimi joukko upseereita, joita alueellisessa sekä korkeimmassa asteessa neuvoi päätöksissä siviililainoppinut.⁶⁹

Wheelerin kirjeiden perusteella voidaan päätellä alkoholin olleen usein vaikuttava tekijä, kun miehet olivat syllistyneet rikkeisiin, joista he saivat rangaistuksia. Eräessä tapauksessa koti-ikävästä kärsivä juopunut sotilas oli tunkeutunut kenraalin telttaan kyselemään kuulumisia englannista, ja toisessa tapauksessa kaksi juopunutta sotilasta olivat yrittäneet raiskata paikallisia naisia.⁷⁰ Joskus alkoholista johtuneet rikokset olivat siis melko viatonta humalaisten miesten

⁶⁶ Wheelerin kirje kotiin, Kingsbridgen kasarmi 18.5.1809, Wheeler (1837) 2009, 13-15.

⁶⁷ Wheelerin kirje kotiin, Portalégro 21.5.1811, Wheeler (1837) 2009, 45-47.

⁶⁸ Regimental, district sekä general court martial. (katsotaan jos löytäisin tähän paremmat käännökset).

⁶⁹ Holmes 2001, 313-314.

⁷⁰ Wheelerin kirjeet kotiin, Moimento 28.4.1813 sekä St. Andia 1.1.1814, Wheeler (1837) 2009, 95-96; 136.

hölmöilyjä, ja joskus taas alkoholi toi esiin miehistä heidän rikollisen puolensa. Kuten aiemmin tässä työssä on mainittu, sotilaiden päiväannokseen kuului alkoholia, ja lisäksi sotilaat olivat ilmeisen halukkaita ostamaan ja näpistämään sitä aina kun mahdollista.

Useimmista rikkomuksista langetettiin ruoskintarangaistus, joka saatettiin langettaa lähes mistä vain rikkomuksesta aina juopumuksesta esimiehen lyömiseen asti, josta saatettiin langettaa myös kuolemanrangaistus. Ruoskaniskujen määrä riippui rikkomuksen vakavuudesta. Brittiläisen sotahistorioitsijan Richard Holmesin näkemyksen mukaan brittiarmeija suosi ruoskimisrangaistusta koska se voitiin langettaa nopeasti, toimi pelotteena tuomitun tovereille ja mikä tärkeintä, ei poistanut tuomittua pataljoonan vahvuudesta, kuten vankeusrangaistus olisi tehnyt.⁷¹

Vakavin tuomio, joka sota-oikeudessa langetettiin, oli kuolemantuomio. Rikokset, joista sotilas voitiin tuomita kuolemaan, olivat yleensä henkirikoksia, upseereihin kohdistuneita väkivaltarikoksia, vakavia niskurointitapauksia tai sota-aikana tapahtuneita karkuruustapauksia. Jos sotilas karkasi ja liittyi vihollisen riveihin, kuten tapahtui esimerkiksi Yhdysvaltoja vastaan käydyssä vuoden 1812 sodassa, oli tuomiona poikkeuksetta kuolema. Rauhanaikana karkuruudesta taas seurasi harvoin kuolemanrangaistus, vaan karkuri tuomittiin useimmiten ruoskittavaksi. Kuolemanrangaistus pantiin täytäntöön joko ampumalla tai hirttämällä. Ampumista pidettiin kunniallisempana tapana kuolla, kun taas hirttäminen oli varattu murhaajille, vakoojille, vihollisen riveihin karanneille ja muille kunnianttomina pidetyille.⁷²

Pataljoonan muut sotilaat pakotettiin myös osallistumaan rangaistusten täytäntöönpanoon. Esimerkiksi melko yleisessä ruoskintatuomiossa varsinaisen ruoskimisen hoitivat useimmiten pataljoonan rumpalit. Ampumalla suoritettussa

⁷¹ Holmes 2001, 319-320.

⁷² Holmes 2001, 314-319.

teloituksessa puolestaan ampumisen hoitivat pataljoonan omat miehet, eli teloitettavan asetoverit, samalla kun koko pataljoona seurasi tuomion täytäntöönpanoa.⁷³ William Wheeler kuvaili kirjeissään sotilaskarkureiden teloitusta ampumalla Espanjassa vuonna 1811:

The method of carrying the sentence into execution is as follows. The division is formed into a square having three faces, the prisoners are formed into line, their backs to the opening, the firing party composed of men from regiment are drawn up in front of the men only a few paces from them. - - At the first signal the firing party presents, and at the next they fire. The muzzles of the pieces are so close to the unfortunate culprits that it is impossible any one can miss the mark, but to make doubly sure the muzzle of a firelock afterwards is put close to the head of each as they lie on the ground and discharged.⁷⁴

Teloitusta oli kenttäolosuhteissa seuraamassa koko divisioona, eikä vain karkureiden oma pataljoona. Teloituksen käytäntöönpanon jälkeen kaikki divisioonan miehet pantiin vielä kävelemään teloitettujen sotilaiden ohi, ja katsomaan läheltä heidän runneltuja ruumitaan. Tällä haluttiin osoittaa miehille karkuruuden seuraukset.

Ruoskimistuomion täytäntöönpano oli samankaltainen kuin Wheelerin kuvaaman teloituksen. Pataljoona muodosti samanlaisen yhdeltä sivulta avoimen neliön, jonka keskelle oli pystytetty pyramidimainen teline, johon ruoskittava sidottiin ilman paitaa kiinni, kasvot kohti neliön avointa sivua. Tämän jälkeen pataljoonan rumpalit alkoivat ruoskimaan tuomittua kunnes langetettu iskumäärä tuli täyteen, rangaistuksen täytäntöönpanoa valvova lääkäri lopetti rangaistuksen tuomitun hengen suojelemiseksi, tai komentava upseeri lopetti syystä tai toisesta rangaistuksen kesken.⁷⁵

⁷³ Holmes 2001, 317; 322.

⁷⁴ Wheelerin kirje kotiin, Villa Mayor 5.9.1811, Wheeler (1837) 2009, 57.

⁷⁵ Holmes 2001, 321-326.

Pataljoonan upseereilla oli melko paljon valtaa rangaistusten langettamisessa, ja niiden langettamatta jättämisessä. Wheelerin pataljoonan majuri pelasti yhden Wheelerin tovereista, jonka sotilaspoliisi oli ottanut kiinni perunoiden varastamisesta. Majuri ilmoitti sotilaspoliisille hoitavansa itse rangaistustoimenpiteet, ja kehotti tätä painumaan matkoihinsa. Rangaistukseksi majuri antoi sotamiehelle ankaran puhuttelun, muttei suinkaan varastamisesta, vaan kiinni jäämisestä. Lisäksi majuri takavarikoi muutaman perunan omaan päivälliseensä.⁷⁶

Toisessa tapauksessa pataljoonan komentaja tuomitsi sotamiehen ruoskittavaksi päälleen sylkemisestä. Wheelerin näkemyksen mukaan sylkeminen johtui sotamiehen puuttuvista hampaista, eikä suinkaan tahallisuudesta. Tästä huolimatta sotamiehelle langetettiin lähes välittömästi 300 ruoskaniskua. Wheeler käyttää tapauksesta kertoessaan termiä ”drum-head court martial” joka merkitsee sitä, että komentaja langetti rangaistuksen ilman varsinaista oikeudenkäyntiä.⁷⁷

Vaikka useimmat upseerit olivat kovia jakamaan rangaistuksia, kirjoitti Wheeler kuitenkin useista upseereista, jotka välttivät kurinpidollisia toimenpiteitä. Mainwaring oli edellisestä tarinasta huolimatta haluton jakamaan ruoskimisrangaistuksia, mutta joutui välillä vastentahtoisesti jakamaan niitä. Erään kerran Mainwaring määräsi kolme miestä ruoskittavaksi, koska sotilaskarkuri oli päässyt pakenemaan heidän vahtivuorollaan. Kun hän kuitenkin tuomion täytäntöpanon alkaessa huomasi, ettei miehiä ollut monia vuosia kestäneellä urallaan oltu koskaan aiemmin ruoskittu, koska heillä ei ollut selässään arpia, jotka raju tuomio poikkeuksetta jätti, päätti hän tapauksen siihen todeten: ”his skin has never been broken neither has the other two. - - It never shall be said taht Colonel Mainwaring was the first that broke it.” Mainwaring vapautti miehet, ja antoi näiden palata tehtäviinsä.⁷⁸

⁷⁶ Wheelerin kirje kotiin, Eschellarin lähistöllä 17.8.1813, Wheeler (1837) 2009, 110.

⁷⁷ Wheelerin kirje kotiin, Penamacor 10.11.1811, Wheeler (1837) 2009, 59.

⁷⁸ Wheelerin kirje kotiin, Penamacor 10.11.1811, Wheeler (1837) 2009, 59-60.

Mainwaring ei siis halunnut olla ensimmäinen upseeri joka määräisi sotilaille ruoskimisrangaistuksen. Koska tuomio jätti sotilaiden selkään elinikäiset jäljet, hän oli haluton olemaan näiden jälkien aiheuttaja. Jos sotilas tuomittiin joskus ruoskintarangaistukseen, voi siis kuvitella, että hän saattoi myös jatkossa saada tuomioita herkemmin, koska upseerit näkisivät hänen ruoskitun selkensä ja saattoivat tästä päätellä miehen aiemminkin toimineen väärin. Mies, joka oli palvellut ruoskimista välttävän komentajan alaisuudessa, saattoi sen sijaan jatkossakin selvitä rangaistuksilta, koska komentajat saattoivat nähdä vain hänen ehjän selkänahkansa, ja ajatella että tämä oli hänen ensimmäinen virheensä. Asetelma tuntuu kovin epärealistiselta, varsinkin kun muistelee aiemmasta sylkemistapauksesta langetettua pikaista ruoskimistuomiota, jota Wheelerkin piti kirjeissään epäoikeudenmukaisena.

Vaikka armeijassa Wheelerin aikana langetetut rangaistukset voivat tuntua nykypäivän mittapuulla rajuilta, tulee kuitenkin muistaa, että ajan siviilioikeuden langettamat rangaistukset eivät olleet juuri sen lievempiä. Peter Linebaugh on tutkinut rikollisuutta ja rangaistusjärjestelmää Lontoossa, ja nostaa esimerkiksi esille tapauksen, jossa murtovaras tuomittiin kuolemaan.⁷⁹ Linebaugh korostaa tutkimuksessaan muutenkin sitä, miten jopa omaisuusrikoksistakin hyvin yleinen tuomio oli kuolemanrangaistus. Väkivalta- ja henkirikoksista kuolemantuomio oli varmasti vieläkin yleisempi.⁸⁰ Voisi siis jopa väittää, että rangaistukset olivat armeijassa armollisempia kuin siviilimaailmassa, koska lievemmistä rikkomuksista selvisi useimmiten ruoskimisella. Armeijassa toki oli rikkomuksia, joita siviilimaailmassa ei tarvinnut pelätä, ja aiemmin mainittu Mainwaringin hämmästyksensä siitä, etteivät hänen rankaisemansa miehet olleet aiemmin saaneet ruoskimistuomioita, viittaa siihen, että armeijassa rangaistuksia jaettiin kuitenkin huomattavasti enemmän kuin siviilimaailmassa.

⁷⁹ Linebaugh 1991, 337.

⁸⁰ Linebaugh 1991, xx-xxv.

Armeijan kurinpitoa voi myös pitää hyvin kohtuullisena, kun sitä vertaa Wheelerin aiemmin kuvailemaan laivaston kurinpitoon. Toisin kuin laivastossa, armeijan upseereilla ei ollut absoluuttista valtaa rangaistusten jakamisessa, vaan he olivat ainakin periaatteessa sidottuja seuraamaan armeijan säännöstöjä.

Jotkin upseerit olivat miesten keskuudessa pidettyjä, ja pystyivät käyttämään tätä hyödykseen kurinpidossa. Eräs Wheelerin rykmentin komppanianpäällikkö Douglas, jota hänen komppaniansa miehet kutsuivat ”isäkseen” heidän lämpimien väliensä vuoksi, oli hyvistä väleistään huolimatta tiukka kurinpitäjä. Hän ei kuitenkaan joutunut viemään tapauksia sota-oikeuteen, vaan sai pidettyä kurin muilla keinoilla. Wheelerin kuvauksen mukaan:” - - a look or a word from him had more effect than 500 lashes from some officers.” Tämänkaltaisen upseeri, joka pyrki johtamaan miehiään saamalla kontaktin heihin, sen sijaan että olisi vain jakanut rangaistuksia rikkeistä, oli varmasti miehille arvokas, ja ymmärrettävästi rykmentissä surtiin suuresti, kun hän kaatui syksyllä 1813.⁸¹

Toinen miesten keskuudessa pidetty upseeri, jonka Wheeler mainitsi, oli vänrikki Dyas. Irlannista kotoisin ollut Dyas ei Wheelerin mukaan ollut erityisen varakas, eikä tästä syystä kyennyt ostamaan korkeampaa upseerinvirkaa, kuten brittiarmeijassa oli tapana. Sen sijaan Dyas päätyi tavoittelemaan ylennystä ainoalla tavalla, joka hänelle jäi: hän johti kahdesti hyökkäyksen pientä etujoukkoa⁸² San Cristobalin linnoituksen piirityksessä. Vaikka molemmat hyökkäykset epäonnistuivatkin, eikä Dyas näin saanut ylennystä tätä kautta, yleni hän kuitenkin taistelun jälkeen luutnantiksi. Dyasin ylenemisen mahdollisti se, että toinen luutnantti oli kaatunut taistelussa, ja virkaiältään vanhin vänrikki Dyas ylennettiin näin täyttämään jäänyt aukko. Dyas ei kuitenkaan kyennyt etenemään varattomuutensa vuoksi pidemmälle urallaan, ja oli Waterloon taistelun aikaan, kolme vuotta myöhemmin, edelleen luutnantti.

⁸¹ Wheelerin kirje kotiin, Eshcellarin ylänkö 1.10.1813, Wheeler (1837) 2009, 114.

⁸² Forlorn hope oli pieni etujoukko, joka hyökkäsi ensimmäisenä linnoitettuun vihollisasemaan, pyrkien varmistamaan sillanpääaseman takana seuraavalle pääjoukolle. Onnistunutta hyökkäystä johtanut upseeri sai ylennyksen.

Waterloon taistelun alla ilmeni myös toinen asia miesten suhteesta upseeristöonsa. Brittien ja alankomaalaisten yhdistetyn armeijan komennossa oli aluksi Alankomaiden prinssi William. Sotilaat olivat tähän hyvin tyytymättömiä, ja toivoivat että William luovuttaisi komennon brittejä Pyreneiden niemimaalla komentaneelle Wellingtonin herttualle Arthur Wellesleylle. Kun näin lopulta tapahtui, olivat sotilaat pohjattoman iloisia, ja Wheelerin mukaan sotilaiden juhliminen kesti kokonaisen päivän.⁸³ Sotilaille oli siis suuri merkitys sillä, kuka armeijaa komensi, vaikka he eivät varsinaisesti olleet yhteydessä tähän. Tämä on toki ymmärrettävää, on vain luonnollista, että sotilaat halusivat komentajakseen tutun komentajan, joka oli aiemmin johtanut heitä voittoaasti, eivätkä tuntematonta, kokemattomaa komentajaa.

Näiden tapausten perusteella voidaan siis sanoa, että upseereilla oli paljon valtaa armeijan kurinpidollisissa asioissa. Vaikka rangaistusten langettaminen oli virallisesti sota-oikeuksien tehtävä, saattoivat yksittäiset upseerit hyvin helposti jakaa rangaistuksia omassa pataljoonassaan.

⁸³ Wheelerin kirjeet kotiin, Brysseli 8.4.1815 sekä Grammont 29.5.1815, Wheeler (1837) 2009, 148-149.

4. Taistelukenttä, haavoittumiset ja sairastumiset

Tässä luvussa tarkastelen sotilaselämän perinteisempiä näkökulmia, eli taistelukosketusta, haavoittumisia ja kulkutauteja. Perinteisen taistelukuvauksen lisäksi tarkastelen myös taistelemisen psyykkisempiä puolia, pelon tuntemusta ja sen voittamista.

4.1. 1800-luvun alun taistelukenttä

Wheeler liittyi paikallisjoukoista Britannian armeijaan Napoleonin sotien aikaan. Britannia oli saavuttanut merten hallinnan vuonna 1805 käydyssä Trafalgarin taistelussa lyömällä Ranskan, ja tämän silloisen liittolaisen Espanjan laivastot. Taistelut Euroopan mantereella oli kuitenkin jätetty pääosin Itävallan, Preussin ja Venäjän armeijoiden varaan, Britannian tukiessa näitä taloudellisesti. Britannia oli osa liittoumaa, joka Michel Franceschin ja Ben Weiderin mukaan olivat vannoutuneet Ranskan vallankumouksesta asti estämään Ranskaa saavuttamasta merkittävää roolia maailmanpolitiikassa, ja jopa tuhoamaan Ranskan valtion. Syyksi tälle liittoumalle Franceschi ja Weider antavat Euroopan monarkkien pelon sille, että ranskalaiset vallankumoukselliset arvot leviäisivät myös heidän valtakuntiinsa.⁸⁴

Vuonna 1809, vuonna jona Wheeler liittyi armeijaan, Britannia päätti kuitenkin tehdä maihinnousun Hollantiin, aikomuksenaan tuhota Ranskan Antwerpenissä sijaitseva laivasto, sekä vetää Ranskan joukkoja pois Itävallan vastaiselta rintamalta.⁸⁵

Wheelerin rykmentti nousi maihin Walcherenin saarella, Hollannissa, 31. heinäkuuta. Seuraavana päivänä Wheeler, ja lukuisat muuta rykmenttiin

⁸⁴ Franceschi & Weider 2008, 4-6.

⁸⁵ Hicks 2010, Walcheren – The Debacle, <https://www.napoleon.org/en/history-of-the-two-empires/articles/walcheren-the-debacle/>.

paikallisjoukoista siirtyneet sotilaat, saivat ensikosketuksen viholliseen, kun heidän marssirivistöään kohti avattiin tuli. Koska britit eivät nähneet vihollisen sotilaita, heidän tulituksensa ei epätarkkuutensa vuoksi aiheuttanut tappioita, eivätkä he kyenneet etenemään maaston vuoksi suuntaan, josta tulitus tuli. Britit nostivat marssitahtia, ja liikkuvat eteenpäin ampumatta laukaustakaan.⁸⁶

Rykmentti siirtyi Zubergerin kylään, Vlissingenin kaupungin ulkopuolelle, jossa eversti Mainwaringin johtama etujoukko löi ranskalaisten etuvartion. Wheeler ei osallistunut tähän kahakkaan. Britit aloittivat Vlissingenin kaupungin piirittämisen, joka sisälsi lähinnä kaupungin pommittamista, jotta kaupunki antautuisi. Wheeler kuvaili pommitusta, jota hän seurasi vartiopaikaltaan käsin:

The bombardment continued all day, and increased at night. This night I was on picquet, it was beautiful and fine, one half of Flushing was in flames, the fleet and the whole of the batteries were at it pell mell. At midnight, when on sentry, I often counted fifteen shells and twelve rockets at one time hovering over and descending in to the devoted town. The roaring of guns and mortars, the hissing of rockets, shot and shells, the chiming of the church bells, the French sentries calling at intervals 'Alls well,' the noise of the people trying to extinguish the fires, but above all, the heart rending cries of the poor women and children, beggars description.⁸⁷

Britit olivat päättäneet pakottaa kaupungin antautumaan pommittamalla, mikä onnistuikin kahden päivän pommituksen jälkeen. Wheeler kuvailee pommitusta kauniin näköiseksi, mutta ei kuitenkaan unohda kuvata myöskään sodan kauheutta: päätyessään pommittamaan kaupunkia, britit olivat tuominneet myös kaupungin siviilit kärsimykseen ja kuolemaan.

⁸⁶ Wheelerin kirje kotiin, Länsi-Zuburg 5.8.1809, Wheeler (1837) 2009, 21-23.

⁸⁷ Wheelerin kirjeet kotiin, Länsi-Zuburg 5.8.1809 ja 12.8.1809 sekä Itä-Zuburg 17.8.1809, Wheeler (1837) 2009, 23-28.

Vlissingenin antauduttua britit etenivät Antwerpeniin, mutta eivät kyenneet valtaamaan kaupunkia, tai tuhomaan Ranskan laivastoa. Ranskalaiset olivat lyöneet Itävaltalaiset Wagramin taistelussa, ja siirsivät nyt suuren armeijan brittejä vastaan, mikä pakotti nämä perääntymään. Wheelerin ensimmäinen sotaretki oli päätynyt tappioon.

Vuonna 1811 Wheelerin rykmentti lähetettiin taas tositoimiin. Rykmentti liitettiin osaksi armeijaa, joka kenraali Arthur Wellesleyn johdolla auttoi Britannian liittolaisia Portugalia ja Espanjaa taistelussa aluetta miehittävää Ranskan armeijaa vastaan Pyreneiden niemimaalla. Wheelerin rykmentti nousi maihin Lissabonin lähistöllä 9. maaliskuuta, ja ryhtyi marssimaan kohti armeijaa kerättyään tarvittavat varusteet.⁸⁸

Sotilaat liikkuvat pitkiä matkoja, ja kantoivat mukanaan suuria määriä varusteita. Wheeler oli itse laskeskellut vuoden marssineensa vuoden 1812 aikana yli 2300 mailia, eli lähes 4000 kilometriä.⁸⁹ Arkeologi Richard Osgoodin mukaan ajan brittisotilas kantoi mukanaan usean päivän ruoka-annoksensa, yhden suuren kenttähuovan, manttelin, kaksi paitaa, kahdet housut, kahdet saappaat, musketin pistimineen, 60 patruunaa sekä pieniä sekalaisia varusteita.⁹⁰

Toukokuussa Wheeler sai tulikasteensa. Hänen rykmenttinsä kohtasi vihollisen ensimmäistä kertaa kenttätaistelussa Fuentes d'Onorissa, torjuessaan vihollisen ratsuväen hyökkäyksen:

In an instant the brow was covered with cavalry. This was the critical moment, the least unsteadiness would have caused confusion. This would have followed with defeat and disgrace. The enemy had walked to the brow, and their trumpeter was sounding the charge when Colonel Mainwaring gave the words 'Ready, Present,

⁸⁸ Wheelerin kirjeet kotiin, Spithead 9.2.1811 sekä Lissabon 10.3.1811, Wheeler (1837) 2009, 37;40.

⁸⁹ Wheelerin kirje kotiin, Moimento 10.12.1812, Wheeler (1837) 2009, 91.

⁹⁰ Osgood 2005, 134.

Fire.' For a moment the smoke hindered us from seeing the effect of our fire, but we soon saw plenty of horses and men stretched not many yards from us.⁹¹

Wheeler selvästi itsekkin tunnisti uhan. Rykmentti koostui edelleen valtaosin miehistä, jotka eivät olleet kokeneet taistelua. Jos he eivät pystyisi toimimaan kurinalaisesti, vihollisen ratsuväki saattaisi lyödä heidät, mikä olisi johtanut pahimmassa tapauksessa rykmentin tuhoon.

Britit onnistuivat torjumaan ensimmäisen ratsuväen hyökkäyksen, mutta vihollisen ylivoima pakotti heidät lopulta perääntymään. Rykmentin komentaja eversti Mainwaring johti perääntymistä, ja oli Wheelerin mukaan tärkeä syy joukon selviytymiselle vaarallisesta tilanteesta. Hän käskytti miehiä kuin paraatikentällä, ja johdatti rykmentin suojaan maastoa hyödyntäen, ilman että he kärsivät juurikaan tappioita. Rykmentti menetti ensimmäisessä taistelussaan 16 miehistön jäsentä kuolleina ja haavoittuneina, mitä Wheeler piti pieninä tappioina.⁹²

Wheelerin ensimmäisessä kenttätaistelussa keskeisenä sotilaallisena piirteenä nousee esille kurinalaisuus. Wheeler nostaa rykmentin komentajan roolin keskeiseksi, sillä tämän komentoja seuraamalla rykmentti pysäytti vihollisen ratsuväen hyökkäyksen, ja onnistui sen jälkene perääntymään maastoa hyödyntäen. Mainwaringilla oli kuitenkin komennettavana noin 800 miestä, jotka eivät olisi selvinneet tilanteesta ilman kurinalaista toimintaa, jota heihin oli iskostettu Britanniassa vietetyllä koulutusajalla.

Fuentes d'Onorin taistelussa oli kyse Almeidan linnoituksesta, jota ranskalaiset pitivät hallussaan, ja jota britit piirittivät. Linnoitus oli yksi tärkeistä linnoituksista Portugalin ja Espanjan rajalla, ja molemmat armeijat pitivät näiden hallitsemista päätavoitteenaan. Ranskan armeija marssi lyödäkseen piirittävät britit ja

⁹¹ Wheelerin kirje kotiin, Portalégro 21.5.1811, Wheeler (1837) 2009, 45-46.

⁹² Wheelerin kirje kotiin, Portalégro 21.5.1811, Wheeler (1837) 2009, 46-48.

Britannian armeija pyrki estämään heitä. Britit onnistuivat pysäyttämään Ranskan armeijan, mutta vain hädin tuskin. Michael Gloverin mukaan tappio oli niin lähellä, ettei brittien komentaja Arthur Wellesley suostunut laskemaan taistelua voitoksi, vaikka he pakottivatkin ranskalaiset perääntymään. Taistelu oli lopulta Gloverin mukaan tarpeeton, sillä Almeidan ranskalaiset joukot onnistuivat pakenemaan piirityksestä ja räjäyttämään linnoituksen mennessään, jotta britit eivät voisi hyödyntää sitä.⁹³

Fuentes d'Onorin taistelun jälkeen brittiarmeija eteni piirittämään Badajozin linnoitettua kaupunkia. Wheelerin divisioona pääsi tutustumaan piirityssodankäyntiin, heidän valmistautuessaan valtaamaan San Cristovalin linnoitus, joka oli Badajozin ulkoarustus, eli linnoitus, joka sijaitsi suuremman linnoituksen ulkopuolella, ja oli yhdistetty sillalla varsinaiseen Badajozin linnoitukseen. Wheeler tovereineen kaivoi juoksuhautoja ja asemia suurille piiritystykeille. Vihollisen tulituksen vuoksi kaivuutyöt tehtiin lähinnä öisin, mutta vihollinen käytti palavia palloja valaisemaan yötä, ja antamaan ranskalaisille mahdollisuuden tulittaa piiritysjoukkoja. Wheeler koki työn todella vaaralliseksi, minkä hän ilmaisi toteamalla: "After our arrival it is a saying the more danger the more honour, if so this must be the most honourable job we could have been set about."⁹⁴

Kun asemat oli kaivettu, jalkaväen tehtävänä oli vain odottaa, kun tykistö tulitti linnoituksen muuria. Kun muuriin olisi saatu aukko, jonka kautta jalkaväki voisi hyökätä linnoituksen, oli koottava hyökkäysosasto. Hyökkäyksen etujoukoksi, joka tunnetaan nimellä Forlorn hope, koottiin sata vapaaehtoista, joihin Wheeler lukeutui. Etujoukon komentajana toimi myöskin vapaaehtoinen vänrikki Dyas.⁹⁵

⁹³ Glover 2001, 149-156.

⁹⁴ Wheelerin kirje kotiin, Badajozin lähistöllä 6.6.1811, Wheeler (1837) 2009, 48.

⁹⁵ Wheelerin kirje kotiin, Badajozin lähistöllä 6.6.1811 sekä Campa Mayor 20.6.1811, Wheeler (1837) 2009, 49-51.

Etujoukko, tai *Forlorn hope*, joka merkitsee vapaasti käännettynä hylättyä toivoa, oli ajan piiritystaistelussa vapaaehtoisista koottu osasto, joka hyökkäisi ensimmäisenä vihollisen linnoitukseen. Osasto koki yleensä suuria tappioita, koska he laukaisivat vihollisen asettamat miinat ja muut ansat, sekä kohtaisivat vihollisen, kun kaikki heidän aseensa oli ladattu. Osaston ensisijainen tehtävä olikin juuri kuluttaa vihollista, ja varmistaa jalansija linnoituksessa, jotta pääjoukko pääsisi heidän perässään valtaamaan linnoituksen. Nuoret upseerit ilmoittautuivat vapaaehtoisiksi johtamaan etujoukkoa, koska onnistuneen hyökkäyksen jälkeen upseeri saisi poikkeuksetta ylennyksen. Holmesin mukaan myös rivimiehet olivat halukkaita ilmoittautumaan vapaaehtoisiksi onnistuneesta hyökkäyksestä saatavien palkkioiden ja kunnian vuoksi, ja saattoivat jopa maksaa tovereilleen saadakseen näiden paikan etujoukossa.⁹⁶

Britit hyökkäsivät linnoitukseen hämärän laskeuduttua seitsemäs toukokuuta. Brittitykistö tulitti linnoitusta peittääkseen etujoukon lähestymisestä seuraavat äänet, ja Wheeler tovereineen pääsi linnoituksen muurin juurelle näkemättä ensimmäistäkään vihollista muureilla. Kun etujoukko ryhtyi pystyttämään piiritystikkaitaan, selvisi heille, että vihollinen olikin valmiina torjumaan hyökkäyksen:

The top of this wall crowded with men hurling down shells and hand grenades on the heads of them below, and when all these are expended they have six or seven loaded firelocks which they discharge into the trench as quick as possible. Add to this some half dozen cannon scouring the trench with grape, This will immediately present to your imagination the following frightful picture. Heaps of brave fellows killed and wounded, ladders shot to pieces, and falling together with the men down upon the living and the dead.⁹⁷

Vihollisen voimakkaasta ja tehokkaasta vastarinnasta huolimatta, britit olisivat Wheelerin mukaan onnistuneet valtaamaan linnoituksen, jos heidän mukanaan

⁹⁶ Holmes 2001, 383.

⁹⁷ Wheelerin kirje kotiin, Campa Mayor 20.6.1811, Wheeler (1837) 2009, 51.

tuomansa piiritystikkaat eivät olisi olleet liian lyhyet. Kun britit havaitsivat tämän ongelman, aloittivat he välittömästi perääntymään. Seuraavana aamuna sadan miehen etujoukosta oli jäljellä vain 20-30 miestä, ja puolustajien kanssa sovittiin muutaman tunnin aselepo, jotta britit saattoivat noutaa kaatuneensa ja haavoittuneensa linnoituksen muurin juurelta.⁹⁸

Britit päättivät yrittää linnoituksen valtaamista heti seuraavana yönä. Vänrikki Dyas ilmoittautui jälleen etujoukon komentajaksi, ja Wheeler sen jäseneksi. Tämä osoitti suurta rohkeutta Wheelerin osalta. Hän oli kokenut varautuneen vihollisen tulituksen, joka oli surmannut kolme neljänestä etujoukosta, ja kuitenkin ilmottautui vapaaehtoiseksi myös seuraavaan hyökkäykseen. Ikävä kyllä myös seuraava hyökkäys epäonnistui. Puolustajien komentaja oli kaivatuttanut vallihaudan entistä syvemmäksi, jolloin hyökkääjien pidemmätkään tikkaat eivät yltäneet muurille, ja he joutuivat jälleen perääntymään. Perääntymisen kaaoksessa Wheeler oli jäädä vangiksi, mutta välttyi tältä kohtalolta tekeytymällä haavoittuneeksi, jolloin ranskalaisotilaat tyytyivät ottamaan hänen omaisuutensa, ja jättivät hänet makaamaan haavoittuneiden ja kuolleiden joukkoon, mistä hän juoksi takaisin omien joukkojensa luokse aamulla.⁹⁹

Wheelerin rykmentti oli menettänyt kahdessa hyökkäyksessä noin kolmesataa miestä kuolleina ja haavoittuneina. Hän itsekin oli selvinnyt lähinnä hyvän onnen ansiosta, sillä hän löysi hatustaan kolme ja muskettinsa tukista yhden reiän, jotka vihollisen musketinkuulat olivat tehneet. Wheeler itse pohdiskeli sotilaiden turtumista vaaraan:

It is truly astonishing with what indifference to personal safety the duties of so dangerous a service is carried on. We soon became familiar to the hissing of shot and the bursting of shell.¹⁰⁰

⁹⁸ Wheelerin kirje kotiin, Campa Mayor 20.6.1811, Wheeler (1837) 2009, 52.

⁹⁹ Wheelerin kirjeet kotiin, Campa Mayor 20.6.1811 sekä 16.7.1811, Wheeler (1837) 2009, 52-54.

¹⁰⁰ Wheelerin kirje kotiin, Campa Mayor 16.7.1811, Wheeler (1837) 2009, 54.

Sotilaiden tottuminen vaaraan oli varmasti edellytys rohkeuden osoittamiselle aikana, jolloin sotilaan selviytyminen taistelukentällä oli riippuvaista lähinnä hyvästä onnesta.

Joanna Bourke on tutkinut sotilaiden taistelukentällä kokemaa pelkoa. Bourke, joka on keskittänyt tutkimuksensa erityisesti maailmansotien aikaan, korostaa pelon olevan luonnollinen reaktio hengenvaarallisissa tilanteissa, joihin sotilaat joutuivat. Maailmansotien aikaan sotilaat kärsivät pelon aiheuttamista reaktioista, jotka saattoivat lamauttaa sotilaat. Wheeler tovereineen taas ei vaikuttanut suuremmin kärsivän näistä ilmiöistä. Selitys tähän saattaa löytyä Bourken esittämästä väitteestä, että maailmansotien sotilaat eivät usein päässeet konkreettisesti taistelemaan vihollista vastaan, vaan he olivat esimerkiksi tykistöhyökkäyksen alaisina. Koska ihmiskeho varautui luonnollisesti joko taistelemaan tai pakenemaan joutuessaan vaaraan, oli vain paikallaan pysyminen ja odottaminen sille luonnoton olotila. Toisin kuin myöhemmät kollegansa, Wheeler aikalaisineen näki lähes poikkeuksetta vihollisensa, ja pääsi konkreettisesti taistelemaan näitä vastaan. Kun taistelu oli mahdotonta, kuten esimerkiksi tikkaiden osoittautuessa liian lyhyiksi, he perääntyivät. He eivät siis joutuneet Bourken kuvaaman kaltaisiin luonnottomiin tilanteisiin, vaan saivat toimia, kuten heidän kehonsa oli kehittynyt toimimaan.¹⁰¹

Britit joutuivat hylkäämään Badajozin piirityksen suuren ranskalaisarmeijan lähestymisen vuoksi. He kuitenkin palasivat vuonna 1812, ja onnistuivat valtaamaan kaupungin. Wheeler ei osallistunut Badajozin valtaukseseen, mutta hänen rykmenttinsä kohtasi ranskalaiset pian Salamancassa, jossa he kohtasivat vihollisen jalkaväkeä kenttätaistelussa:

As we advanced the shot whistled brisker, Sir Thomas was in front, he wheeled round his horse, and ordered us to deploy on the 1st division. - - Sir Thomas then

¹⁰¹ Bourke 2005, 197-221.

gave the word double quick, in a moment thirty bucklers was sounding the charge and off we dashed in double quick time with three cheers, and away went the enemy to the right about. We had now gained the ridge without discharging a single musket, our bugles sounded the 'halt' and 'fire'. Two of our guns, on our right, opened on them, at the same time about a dozen of our cavalry shewed themselves. The sight of the cavalry induced the enemy to form square, what a glorious opportunity this gave us to pepper them. - - What between our fire and the fire of our guns, they were knocked about like nine pins.¹⁰²

Teksti kuvaa ajan sodankäyntiä. Hyökkävä joukko pakotti liikkeellään vihollisen huonompaan asemaan, jonka jälkeen ratsuväki pakotti vihollisen neliömuodostelmaan. Avoimessa rivimuodostelmassa oleva ratsuväki oli helppo saalis raskaalle ratsuväelle, joka murtaisi rynnäköllään helposti muodostelman, ja pakottaisi sotilaat taistelemaan yksin miekoin varustautuneita ratsumiehiä vastaan. Kun vihollinen oli pakotettu neliöön, oli sillä hyökkääjän suuntaan käytössään vain neljännes musketeista, mitkä sillä olisi ollut rivimuodostelmassa. Lisäksi neliössä oleva rykmentti oli niin tiivis, että tykistö aiheutti sille merkittäviä tappioita.¹⁰³

Wheeler tunsu riemua onnistuneesta hyökkäyksestä, mutta osoitti myös kunnioitustaan kurinalaiselle viholliselle. Vaikka ranskalaisten neliö kärsi suuria tappioita, onnistuivat he perääntymään muodostelman hajoamatta, mikä todennäköisesti pelasti rykmentin täydeltä tuholta.¹⁰⁴

Mudostelmat olivat keskeinen osa ajan sodankäyntiä. Erityisesti Wellingtonin herttuan armeijaa tutkinut Rory Muir korostaa jalkaväen muodostaman linjan merkitystä ajan sodankäynnissä. Muodostelmassa jalkaväkipataljoona sijoittui kolme miestä, tai brittien tapauksessa kaksi miestä, syvään linjaan, mikä mahdollisti koko pataljoonan samanaikaisen aseenkäytön. Muirin mukaan britit pystyivät kaksi miestä syvää muodostelmaa kolme miestä syvän sijaan, koska

¹⁰² Wheelerin kirje kotiin, Salamancan lähistöllä 24.6.1812, Wheeler (1837) 2009, 70-71.

¹⁰³ Holmes 2001, 221.

¹⁰⁴ Wheelerin kirje kotiin, Salamancan lähistöllä 24.6.1812, Wheeler (1837) 2009, 71.

heidän joukkonsa olivat laadukkaampia kuin muiden ajan maiden, koska nämä olivat ammattisotilaita asevelvollisten sijaan. Kaksi miestä syvässä muodostelmassa miehet olivat keskimäärin kauempana upseereistaan ja aliupseereistaan, mikä Muirin mukaan johti huonolaatuisissa joukoissa usein sekaannuksiin.¹⁰⁵

Toinen ajalle ominainen muodostelma oli kolumni, jossa pataljoona asettui kaksi komppaniaa rinnan kulkevaan paksuun jonomaiseen muodostelmaan, jossa etulinjan leveydeksi tuli noin 50-80 miestä.¹⁰⁶ Useat historioitsijat liittävät kolumnin oleelliseksi osaksi ajan ranskalaista sotilasdoktriinia¹⁰⁷, mutta asian suhteen on myös kiistely runsaasti. James R. Arnold kirjoitti artikkelissaan, joka julkaistiin *Journal of Military History*ssa vuonna 2004, miten ajatus siitä, että kolumni oli pääasiallinen ranskalaisten käyttämä hyökkäysmuodostelma, oli täysin virheellinen, ja ranskalaiset suosivat muiden maiden tapaan linjamuodostelmaa myös hyökätessään. Arnoldin näkemyksen mukaan erityisesti brittistorioitsijat ovat syyllistyneet kolumnin käytön korostamiseen, saadakseen ranskalaiset sotilaat näyttämään brittejä heikkolaatuisempina, koska kolumnin ja linjan kohtaamiset johtivat brittien ja ranskalaisten välisissä taisteluissa lähes poikkeuksetta linjan voittoon.¹⁰⁸

Wheelerin kirjeet tukevat Arnoldin näkemystä, sillä kaikki Wheelerin todistamat brittien ja ranskalaisten jalkaväkipataljoonien kohtaamiset käytiin molempien osapuolten ollessa linjamuodostelmassa. Sitä, että ranskalaiset kuitenkin käyttivät linjamuodostelmaa useita kertoja brittejä vastaan ei käy kiistäminen, sillä siitä löytyy runsaasti viittauksia, mutta kenties Arnoldin näkemyksellä siitä, miten britit korostivat linjan ja kolumnin kohtaamisia on perää. Lähes kaikki tämän kaltaiset kohtaamiset kuitenkin johtivat brittien murskavoittoon, mikä on varmasti

¹⁰⁵ Muir 1998, 69-71.

¹⁰⁶ Muir 1998, 71.

¹⁰⁷ Esim. Muir 1998, 71; Robin 2003, 23-26.

¹⁰⁸ Arnold 2004, 535-552.

näyttänyt todella hyvältä kaikissa taistelukupauksissa, jotka on lähetetty takaisin Englantiin.

Wheeler pääsi joitakin kertoja kokemaan hämmennyksen, joka seurasi taistelemisesta yöllä. Aiempi kuvaus kenttätaistelusta sisälsi suuren määrän joukkojen liikettä, maaston havainnointia sekä eri aselajien yhteistyötä. Tämä kaikki oli huomattavasti vaikeampaa yöllä, jonka vuoksi yötaisteluja pyrittiin piiritystaistelujen ulkopuolella välttämään.

Kerran Wheelerin divisioonan etujoukko kohtasi vihollisen vartiolinjan yömarssilla. Etujoukko joutui perääntymään kohti Wheelerin rykmenttiä, sekä näiden perässä seurannutta chasseurs britannique -rykmenttiä. Ranskankielinen Chasseurs-rykmentti luuli olevansa hyökkäyksen kohteena, mikä johti siihen, että he avasivat tulen kohti Wheelerin rykmenttiä, haavoittaen yhtä miestä ja surmaten toisen. Senkin jälkeen, kun järjestys palautettiin divisioonaan, yöolosuhteet vaikeuttivat toimintaa. Divisioonan tykistö avasi tulen vihollisen linjaa kohti, mutta pian selvisi, että kyseessä olikin pelkkä kivimuuri. Vihollinen oli jo perääntynyt.¹⁰⁹

Toisessa tapauksessa Wheelerin rykmentin piti ratsuväkiprikaatin avustuksella ylittää Eslar-joki ja yllättää vihollinen, joka oli majoittunut läheiseen kylään. Pimeydessä britit eivät löytäneet ylityspaikkaa, ja joutuivat ylittämään joen kohdasta, jossa virtaus oli odotettua voimakkaampi. Vaikka ylitys, sekä vihollisen yllättäminen alkuvaikeuksista huolimatta onnistui, oli joen ylitys väärästä paikasta kuitenkin aiheuttanut briteille suuria tappioita. Noin neljäkymmentä miestä hukkui ylityksessä, ja lähes kaikkien jalkaväen sotilaiden amukset kastuivat käyttökelvottomiksi.¹¹⁰

¹⁰⁹ Wheelerin kirje kotiin, Albuera Camp, 8.4.1812, Wheeler (1837) 2009, 68.

¹¹⁰ Wheelerin kirje kotiin, Zamoran lähistöllä 1.6.1813, Wheeler (1837) 2009, 98-101.

Kun vihollinen oli lyöty, sotilaat usein ryöväisivät kaatuneiden vihollisten omaisuuden. Halutuimpia saaliita olivat, raha, ruoka, tupakka ja alkoholi. Vitorian taistelun jälkeen britit valtasivat perääntyvän ranskalaisarmeijan vaunukolonnan, josta he saivat tavallista runsaamman saaliin. Wheeler toverinsa Brownin kanssa onnistuivat haalimaan kaksi kenttäpullollista brandya, kolme leipää, kinkun, kaksi säkkiä jauhoja sekä jonkin verran espanjalaisia dollareita. Wheelerin kuvauksen mukaan suurin osa sotilaista taisteli juurikin rahasta, mutta Wheeler ja Brown vaikuttivat tyytyväisemmiltä ruoka- ja juomasaaliiseensa, kuin löytämiinsä rahoihin.¹¹¹

4.2. Haavoittumiset ja taudit

Wheeler luettelee kirjeissään lähes jokaisen taistelun jälkeen rykmenttinsä tappiot. Hän ei tee eroa haavoittuneiden ja kaatuneiden välille, sillä haavoittunut tarkoitti ajan mittapuulla miestä, joka oli haavoittunut niin pahasti, ettei hän kyennyt ainakaan väliaikaisesti toimimaan tehtävissään sotilaana. Haavoittunut sotilas olikin rykmentin vahvuuden kannalta ainakin väliaikaisesti yhtä suuri tappio kuin kaatunutkin. Jokainen taistelu synnytti haavoittuneita sotilaita, mutta niiden taisteluiden lisäksi myös erilaiset taudit heikensivät rykmenttien miesvahvuutta.

Wheelerin rykmentti sai ensikosketuksen tautien uhkaan heti Walcherenin sotaretkellä 1809. Alueen soinen maasto oli oivallinen itämisaika taudeille ja niiden levittäjille, ja britit kärsivätkin suuria tappioita alueella levinneestä kuumetaudista, joka historioitsija Divallin näkemyksen mukaan oli todennäköisesti malariatauti. Wheeler kuvaa rykmenttinsä tilaa heidän palattuaan Englantiin:

The regiment is in a very sickly state, the hospital is full, and two barrack rooms each holding sixty men is occupied with convalescents; a great many has died and

¹¹¹ Wheelerin kirje kotiin, Pamplonan lähistöllä 1.7.1813, Wheeler (1837) 2009, 104-105.

numbers who have recovered will never be fit for service again. I am the only man in the company to which I belong that has escaped that has escaped the ague.¹¹²

Wheeler oli hyvän onnensa ansiosta välttynyt taudilta ainoana miehenä komppaniastaan. Erityisen kuvaavaa rykmentin tappioista on se, että kun he noin viikkoa myöhemmin saivat käskyn marssia Portsmouthiin, käsitti rykmentin taisteluvahvuus vain noin 300 miestä, kun rykmentin vahvuus ennen Walcherenin sotaretkettä oli ollut noin 800 miestä^{113, 114}.

Peter Hicksin arvion mukaan 40 000 miehestä, jotka osallistuivat Walcherenin sotaretkelle kesällä 1809, jopa 35 000 olivat palveluskyvyttömiä vielä saman vuoden syksynä. Jopa 4000 miestä kuoli lopulta saamiinsa tauteihin. Määrät ovat valtavia, varsinkin kun ottaa huomioon sen, että britit menettivät sotaretkellä taisteluissa vain noin 100 miestä.¹¹⁵

Britannian armeijassa toimineita lääkäreitä tutkineen Marcus Ackroydin mukaan kenttäsairaaloissa oli sotaretkillä aina enemmän erilaisista taudeista kärsiviä, kuin taisteluissa haavoittuneita.¹¹⁶

Britanniassa ollessaan Wheelerin rykmentissä levisi myös jonkinlainen silmätulehdus, joka johti silmien vetistykseen ja punerrukseen. Rykmentin komentaja uskoi sotilaiden vain hierovan silmiään saadakseen näin taudin oireita, ja saisivat vapautuksen marssikoulutuksesta, ja tämän vuoksi ilmoitti jokaisen oireita osoittavan miehen joutuvan vuorokaudeksi vankeuteen kätet sidottuna selkensä taakse, ja jos miehen silmät tänä aikana parantuisivat, joutuisi hän ruoskittavaksi.¹¹⁷ Tämä kuvaa komentajan melko välinpitämätöntä suhtautumista

¹¹² Wheelerin kirje kotiin, Horshamin kasarmi 15.10.1809, Wheeler (1837) 2009, 30.

¹¹³ Wheelerin kirje kotiin, Kingsbridgen kasarmi 18.5.1809, Wheeler (1837) 2009, 14.

¹¹⁴ Wheelerin kirje kotiin, Walcherenin rannikko 8.11.1809, Wheeler (1837) 2009, 30.

¹¹⁵ Hicks 2010.

¹¹⁶ Ackroyd 2006, 21.

¹¹⁷ Wheelerin kirje kotiin, Steyningin kasarmi 30.8.1810, Wheeler (1837) 2009, 34-35.

sairauksiin, joita hän piti pienimuotoisina. Vaikka sotilaalla olisikin todellinen silmätulehdus, joutuisi hän silti vuorokaudeksi eristykseen ilman hoitoa, jotta kukaan ei yrittäisi saada vapautuksia. Komentaja olisi voinut luottaa vain rykmentin lääkärin lausuntoihin, mutta päätti lähestyä ongelmaa kurinpidollisesta suunnasta.

Wheeler kohtasi sotilasuransa alkuvaiheessa myös sotilaan, joka sairastui jonkinlaiseen psyykkiseen sairauteen. Hän ilmestyi eräänä päivänä marssirivistöön pukeutuneena takkiin, jonka hän oli sitonut kaulalleen, ja vanhaan mehiläispesään, jonka hän oli asettanut päähänsä. Miehet vain naureskelivat toverilleen, jonka uskoivat pilailevan, mutta kun marssin aikana hänen kuntosensa heikkeni, hänet toimitettiin sairaalahoitoon.¹¹⁸ Mieheessä ei ilmeisesti kuitenkaan todettu olevan mitään vikana, koska hänet oli palautettu rykmentin vahvuuteen, kun rykmentti palasi Walcherenista. Miehen tila ei kuitenkaan Wheelerin näkemyksen mukaan ollut parantunut, ja mies löydettiin lopulta eräänä aamuna henkseleihin hirttäytyneenä.¹¹⁹ Psyykkisiä sairauksia ei toki aikana tunnettu kovin hyvin, mutta tuntuu silti oudolta, että miehen on annettu jatkaa sotilaspalveluksessa, jossa hän olisi saattanut vaarantaa itsensä lisäksi myös palvelustoverinsa. Kenties päätöstä tehdessä oli ajateltu miehen pyrkivän pakenemaan armeijasta teeskentelemällä hullua, ja päätöksen tekijä oli päätenyt samanlaiseen ajatusmalliin, kuin Wheelerin komentaja silmätulehdusten suhteen.

Wheeler käsitteli kirjeissään myös haavoittumisia. Walcherenin sotaretkellä ensimmäiset viholliset joita hän kohtasi, olivat haavoittuneita ranskalaisia sotilaita. Wheeler ja hänen toverinsa kohtelivat vihollisen haavoittuneita hyvin, yrittäen tehdä heidän olonsa mukavaksi, ja auttaen miten voivat. He muunmuuassa nostivat jalkansa murtaneen sotilaan kadulta läheiseen rakennukseen olkipatjalle, ja tarjosivat tälle giniä kivunlievitykseen. Wheeler tunsu aluksi säälinsekaista kauhua, kohdatessaan ensimmäistä kertaa sodan

¹¹⁸ Wheelerin kirje kotiin, Kingsbridgen kasarmi 18.5. 1809, Wheeler (1837) 2009, 14.

¹¹⁹ Wheelerin kirje kotiin, Horshamin kasarmi 15.10.1809, Wheeler (1837) 2009, 30.

karumman puolen, mutta hänen tunteensa vaihtuivat nopeasti myötätuntoon ja ylpeyteen siitä, miten brittisotilaat auttoivat vihollisenkin haavoittuneita parhaansa mukaan.¹²⁰

Badajozin piirityksen aikana Wheeler loukkaantui lievästi, kun hänen päänsä ohitse lensi vihollisen tykinkuula. Wheeler kuvailee saaneensa voimakkaan, pitkään jatkuneen päänsäryn, joka häiritsi hänen työskentelyään. Hän kirjoittaa, että jos hän olisi ollut vähemmän vaarallisessa paikassa, hän olisi lopettanut työnteon, mutta nyt hän ei kehdannut, koska pelkäsi tovereidensa nauravan hänen heikkoudelleen.¹²¹ Tämä tapaus nostaa esille kaksi asiaa lievistä haavoittumisista. Ensimmäkin sotilaiden ylpeys ja eräänlainen maskuliinisuus, estivät heitä hakeutumasta hoitoon taistelukentällä, jos vammat eivät suoranaisesti estäneet heidän normaalia toimintaansa. Toisaalta tässä nousee esille aiemmin mainitsemani asia, siitä että Wheeler luetteli taisteluiden jälkeen haavoittuneet ja kaatuneet samaan lukuun. Häpeän tunne lievistä haavoittumisista johti siihen, että sotilaita ei edes laskettu haavoittuneiksi, ennen kuin heidän vammansa pudottivat heidät täysin pois vahvuudesta, jolloin he olivat rykmentille samanveroisia tappioita, kuin kaatuneet.

Wheeler haavoittui Pyreneiden kampanjan loppuvaiheessa myös vakavasti. Nivellesin taistelussa, 10. marraskuuta 1813, Wheeler sai luodinosuman jalkoihinsa:

As I was in the act of pulling my trigger I received a wound in both legs, the ball glanced or scraped the skin just above the outside ankle of the left foot and passed through the gristle behind the ankle of the right just missing the bone, down I fell. I endeavoured to rise but found I could not stand and that my shoe was full of blood.¹²²

¹²⁰ Wheelerin kirje kotiin, Länsi-Zuburg 12.8.1809, Wheeler (1837) 2009, 24-25.

¹²¹ Wheelerin kirje kotiin, Badajozin lähistöllä 6.6.1811, Wheeler (1837) 2009, 49.

¹²² Wheelerin kirje kotiin, St. Jean de Luz 21.11.1813, Wheeler (1837) 2009, 123.

Wheelerin toverit varmistivat heti, että hän ei ollut kuollut. Kun he havaitsivat, että hänen tilansa ei ollut hengenvaarallinen, he jättivät tälle rommia ja asettivat tämän suojaan kaatuneiden taakse, minkä jälkeen he jatkoivat taistelua. Wheeler seurasi taistelun etenemistä suojastaan, ja joutui ranskalaisotilaan ryöstämäksi, kun vihollinen eteni. Britit kuitenkin ajoivat lopulta ranskalaiset takaisin, ja Wheeler ampui hänet ryöstäneen ranskalaisen tämän paetessa brittien rynnäkköä. Wheelerin rykmentin adjutantti näki tämän, ja ilmoitti ehdottavansa tälle ylennystä hänen esimerkillisestä toiminnastaan. Olihan hän jatkanut taistelua haavoittumisestaan huolimatta.¹²³

Taistelun jälkeen Wheeler putosi haavoittumisensa vuoksi rykmenttinsä vahvuudesta. Rykmentti jatkoi matkaansa, ja Wheeler jäi pitkälti oman onnensa nojaan. Hän ryömi läheiseen kylään, jossa hän majoittui paikallisen maanviljelijän taloon. Wheeler ja muut alueen haavoittuneet sotilaat viettivät yön odotellen ja alueelta löytämiään brandyvarastoja nauttien, kunnes rakuunarykmentti saapui seuraavana aamuna ottamaan tilan ja haavoittuneet huomaansa. Kolme päivää myöhemmin Wheeler siirrettiin muulin selässä St. Pedron kaupunkiin, josta hänet siirrettiin edelleen kärryllä St. Jean de Luziin, jossa hän pääsi sairaalahoitoon. Wheeler kuvailee muulimatkaa haavoittuneiden jalkojensa vuoksi äärimmäisen kivuliaaksi, mutta armeijan prioriteettina oli varmastikin saada sotilaat nopeasti hoidon piiriin, eikä välttämättä tarjota näille miellyttävintä mahdollista liikkumismuotoa.¹²⁴

Ackroydin mukaan briteillä oli koko Pyreneiden niemimaan kampanjan aikana mukanaan 157 lääkäriä, näistä useimmat pysyttelivät alueella useamman vuoden, mutta eivät kaikki. Jokaisesta taistelusta syntyi niin monta uutta haavoittunutta sotilasta, että lääkäreillä oli kampanjan aikana kätensä täynnä. Kunnollisen hoidon takaamiseksi perustettiin sairaaloita, joihin sotilaita jouduttiin joskus siirtämään pitkiäkin matkoja. Sairaaloita toki pyrittiin siirtämään ja uusia

¹²³ Wheelerin kirje kotiin, St. Jean de Luz 21.11.1813, Wheeler (1837) 2009, 123-125.

¹²⁴ Wheelerin kirjeet kotiin, St. Jean de Luz 21.11.1813, 24.11.1813 sekä 28.11.1813, Wheeler (1837) 2009, 125-126; 128-131.

perustettiin etulinjan etenemisen perusteella, mutta tämä ei toki aina ollut järkevää tai edes mahdollista.¹²⁵ Kun ottaa huomioon Ackroydin aiemmin mainitun väittämän siitä, että erilaisiin tauteihin sairastuneita oli huomattavasti enemmän kuin taisteluissa haavoittuneita, on toki melko ymmärrettävää, että Wheelerilläkin kesti hetki päästä kunnollisen hoidon piiriin.

St. Jean de Luz ei ollut Wheelerin matkan viimeinen etappi, sillä kaupunki sijaitsi Ranskassa, ja armeija halusi ilmeisesti siirtää haavoittuneet takaisin Espanjan puolelle, vaikka alue olikin brittien hallussa, ja vihollinen peräännytti. Kenties syy oli huoltolinjoissa, tai ehkä britit pelkäsivät, että haavoittuneet jäisivät vihollisen haltuun, jos ranskalaiset saisivat tehtyä onnistuneen vastahyökkäyksen. Joka tapauksessa Wheeler ja parikymmentä muuta haavoittunutta, joista noin puolet oli ranskalaisia sotavankeja, siirrettiin laivakyydillä Andiaan, Espanjan puolelle. Laiva oli avonainen, ja sää oli kylmä ja sateinen. Kun matka lisäksi kesti kolme päivää, ei se tehnyt haavoittuneille kovin hyvää. Kaksi haavoittunutta kuoli pian Andiaan saapumisen jälkeen.¹²⁶

Wheeler sijoitettiin aluksi Fuentarabian linnoitukseen, jossa hän päätyi töihin. Niin sairaalan johtava lääkäri, varuskunnan komendantti kuin varuskunnan huoltoupseerikin halusivat hänet tekemään paperitöitä, joita hän tekikin mielellään. Wheeler pystyi liikkumaan kainalosauvan avulla, ja hänen vammansa eivät olleet henkeä uhkaavat, vaikkakin hän ilmaisee kirjeissään huolta siitä, ettei hänen oikea jalkansa välttämättä tule paranemaan täysin, mikä johtaisi hänen rykmentistä erottamiseensa. Vaikka tämä olisikin tarkoittanut sitä, että Wheeler pääsisi palaamaan kotiinsa, olisi hän mieluummin liittynyt takaisin rykmenttiinsä jatkaakseen taistelua tovereidensa kanssa.¹²⁷

Ajan sotilaat olivat ammattisotilaita, joten upseereille tuskin tuli tunnontuskia lievästi haavoittuneiden sotilaiden asettamisesta heidän kuntonsa mukaisiin

¹²⁵ Ackroyd 2007,160-161.

¹²⁶ Wheelerin kirjeet kotiin, St. Andia 14.12.1813 ja 1.1.1814, Wheeler (1837) 2009, 132-135.

¹²⁷ Wheelerin kirje kotiin, St. Andia 1.1.1814, Wheeler (1837) 2009, 135-136.

työtehtäviin. Wheelerkin vaikuttaa olevan tyytyväinen päästyään töihin, ja huomionarvoista on myös se, että johtava lääkäri pyysi myös Wheelerin kevyisiin töihin, kokien selvästi hänen kuntonsa oleva tähän riittävä.

Wheelerin ollessa Andiassa hänen haavansa tulehtui, ja hänet siirrettiin vakavasti sairaiden osastolle. Kun lääkärit eivät useista hoidoista huolimatta onnistuneet pysäyttämään tulehduksen leviämistä, päätyivät he amputoimaan Wheelerin jalan. Hän itse suostui toimenpiteeseen kovien kipujensa vuoksi, mutta paikallinen lääkäri kielsi armeijan lääkäreitä, ja otti Wheelerin hoidon omiin hoiviinsa. Lääkäri onnistui parantamaan tulehduksen, ja Wheeler pääsi lopulta pois vakavasti sairaiden osastolta, ja sai kuulla että hän palaisi Englantiin.¹²⁸

Ranska oli antautunut, ja Wheeler liittyi rykmenttiinsä Portsmouthissa Englannissa, jossa Wheeler kiinnitti huomiota heidän sodan aikana kärsimiinsä tappioihin:

- - at this place I embarked with about 900 of my comrades. Where are they now? I could not muster one company out of the whole number. The battlefield, fatigue, privations and sickness has made havoc in the ranks of as fine a set of young fellows as ever belonged to the service. The blanks are filled up and the regiment is fit for any service the country should require of them but I must not include myself.¹²⁹

Wheeler jatkoi matkaansa kotikyläänsä sairaslomalle, josta hän palaisi takaisin rykmentin vahvuuteen vasta seuraavana vuonna, kun he valmistautuivat lähtemään Belgiaan taistelemaan jälleen Napoleonin vastaan.

¹²⁸ Wheelerin kirjeet kotiin, Fuentarabia 20.4.1814 ja 14.6.1814, Wheeler (1837) 2009, 136-140.

¹²⁹ Wheelerin kirje kotiin, Portsmouth 25.9.1814, Wheeler (1837) 2009, 145.

5. Loppuluku

What a chequered life is a soldier's on active service. One moment seeking the bubble reputation at the cannon's mouth. The next courting some fair unknown damsel, sometimes scorched alive with heat, then almost frozen to death on some snowy mountain, at one time the inmate of a palace, then for months, the sky is his only covering. Hunting the enemy like a greyhound, and in return as often hunted by the enemy.¹³⁰

Näillä sanoilla Wheeler yritti itse tiivistää kotiväelleen sotilaan elämän monipuolisuutta syksyllä 1812. Wheeler oli tällöin viettänyt Pyreneiden niemimaalla noin puolitoista vuotta, ja kokenut paljon.

Tässä työssä lähdin selvittämään, millaista yksittäisen sotilaan, William Wheelerin, elämä oli Britannian armeijassa 1800-luvun alussa. Tutkin miten hän majoittui, mitä hän söi ja joi ja millaisia hänen sosiaaliset suhteensa olivat niin muihin sotilaisiin, kuin siviileihinkin. Tutkin minkälaiset armeijan asettamat rakenteet hänen elämäänsä hallitsivat ja miten kurinpitäjärjestelmä piti huolen näiden rakenteiden toiminnasta. Lisäksi selvitin minkälainen oli aikakauden taistelukenttä, minkälaisia erilaisia taisteluita Wheeler kävi, miten hän tunsi näissä tilanteissa ja lisäksi miten hän kohtasi sotarekillä haavoittumisia ja sairastumisia.

Nyt voimme vetää yhteen mitä havainnoimme näistä asioista. Aloitamme majoitusolosuhteista, joita Wheeler koki tarkasteluaikana. Vaikka rykmenteillä oli Britanniassa kasarmi, joka oli heille ikään kuin koti, oli todellisuus kuitenkin se, että brittisotilaat viettivät hyvin liikkuvaa elämää, ja majoittuivat aina siellä, missä se oli mahdollista. Walcherenin sotarekillä suuren osan majoituksesta tarjosivat laivaston alukset, koska armeija ei ikinä edennyt syvälle sisämaahan. Pyreneiden niemimaalla taas sotilaat majoittuivat suurimman osan ajasta mukanaan kuljettamiinsa telttoihin. Aina kun mahdollista, pääsivät sotilaat kuitenkin

¹³⁰ Wheelerin kirje kotiin, Almosin lähistöllä 9.10.1812, Wheeler (1837) 2009, 85.

majoittumaan paikallisten asukkaiden rakennuksiin, joissa he majoittuivat usein paikallisten kanssa.

Paikallisten kanssa majoituessaan sotilaat joutuivat väistämättä tekemisiin näiden kanssa. Pyreneiden niemimaalla paikalliset olivat hyvin varautuneita britteihin, lähinnä kulttuurieroista johtuen. Suurin osa briteistä oli protestantteja, kun taas paikallinen väestö oli katolilaista. Väestö oli kuitenkin pääosin ystävällistä, johtuen erityisesti siitä, että britit pyrkivät sodanjohtotasolta asti pitämään yllä hyvät välit paikalliseen väestöön, ja koska alueen valloittajina toimineet ranskalaiset olivat kohdelleet väestöä melko karulla kädellä. Kun kulttuurisia eroja ei ollut, kuten esimerkiksi Belgiassa 1815, syntyi sotilaiden ja paikallisväestön välille läheisiäkin ystävyyssuhteita.

Sotilaiden väliset suhteet olivat hyvin tiiviitä. Miehet marssivat, taistelivat, majoittuivat ja ruokailivat yhdessä vuosien ajan, joten on luonnollista, että heidän välilleen syntyi tiiviit suhteet. Miesten suhteet toisiin osastoihin taas olivat melko etäisiä. Erityisesti ulkomaalaisista sotilaista muodostettuihin osastoihin ei juurikaan luotettu.

Miehet toimivat armeijassa noin 800 miehen kokoisessa rykmentissä. Rykmentti oli armeijan perusyksikkö, joka toimi aina yhdessä. Rykmenttiä johtava upseeri käytti suurta määrää valtaa rykmentin sisällä, ja hänellä olikin miltei diktaattorimaiset valtaoikeudet rykmentissään.

Brittiarmeijan sotilaat olivat vapaaehtoisia ammattisotilaita. Suuri osa vapaaehtoisista liittyi armeijaan, Wheelerin tapaan, paikallisjoukoista. Paikallisjoukot olivat Ranskan maihinnousu-uhkaa varten perustettu puolisotilaallinen organisaatio, joka Wheelerin aikaan toimi eräänlaisena epävirallisena värväysreservinä vakinaiselle armeijalle. Miehiä houkuteltiin liittymään armeijaan sota-aikaan lähinnä rahapalkkioilla.

Kurinpito armeijassa oli tiukkaa, ja pienistäkin rikkeistä saatettiin langettaa fyysisiä rangaistuksia, kuten ruoskimisrangaistus. Myös kuolemanrangaistus oli mahdollinen, ja sitä langetettiin vakavammista rikoksista. Vaikka rangaistuksia tuli langettaa vain eri asteisten sota-oikeuksien kautta, pystyivät rykmenttien upseerit käytännössä langettamaan ainakin ruoskimisrangaistuksia hetken mielijohteesta. Suurin osa rangaistuista sotilaista teki rikoksensa päihtyneinä.

Ajan taistelut olivat pääosin piiritys- tai kenttätaisteluita. Piiritystaisteluissa puolustajilla oli useita etuja, ja hyökkääjät kärsivät usein valtavia tappioita yrittäessään hyökätä linnoituksiin. Vaikka hyökkääjien kuolleisuus oli suurta, löytyi jokaisen hyökkäyksen etujoukkoon kuitenkin aina sadoittain vapaaehtoisia. Sotilaat turtuivat pelkoon, ja toimimaan pääseminen auttoi varmasti myös pelon oireiden hallinnassa. Kenttätaisteluissa joukot pyrkivät liikkeellä, maastonkäytöllä, muodostelmilla ja eri aselajien yhteistyöllä saavuttamaan vihollista paremman aseman, ja joko tuhoamaan tämän tai pakottamaan tämän perääntymään.

Taistelut jättivät jälkeensä runsaita määriä haavoittuneita. Jotta mies laskettiin haavoittuneeksi, tuli hänen olla kykenemätön jatkamaan taistelua, ja Wheeler laskikin haavoittuneet ja kaatuneet samaan lukuun, koska he olivat rykmentin taisteluvahvuuden kannalta pitkälti samassa tilassa. Haavoittuneiden hoito hoidettiin kenttäsairaaloissa, joihin siirtyminen saattoi ajoittain olla hyvinkin raskasta, ja kestää useita päiviä.

Haavoittumisia yleisempiä olivat erilaisista taudeista johtuvat sairastumiset. Armeijoiden keskuudessa kulki poikkeuksetta erilaisia tautiepidemioita jotka sairastuttivat ja surmasivat enemmän sotilaita kuin taistelut. Erityisesti Walcherenin sotaretkellä levinnyt malariatauti oli äärimmäisen tuhoisa.

Ajan sotilas vietti pitkälti kaiken aikansa sotilaskurin alaisena. Urat olivat pitkiä, eikä lomiam juurikaan ollut. Sotilaana oleminen olikin Wheelerin aikaan enemmän elämäntapa kuin ammatillinen ura. Sotilaat kuitenkin solmivat sosiaalisia suhteita, nauttivat yön levosta, söivät, joivat ja juhlivat kuten tavallisetkin ihmiset. He eivät olleet minkäänlaisia tappokoneita, jotka miettivät vain aseidensa kuntoa ja vihollisensa sijaintia. Suurin osa Wheelerin kirjeistä kuvaavat melko tavallista elämää, vaikkakin liikkuvampaa ja kurin kannalta rajoittuneempaa kuin keskivertokansalaisella. Se työ, minkä sotilaat tekivät palkkansa ansaitakseen, vain oli kovin erilaista kuin useimmilla ajan ihmisillä.

6. Lähteet

Alkuperäisaineisto:

Wheeler, William: *Private Wheeler - The Letters of a Soldier of the 51st Light Infantry during the Peninsular War & at Waterloo*. Lontoo 2009. (Alun perin Bath 1837).

Aikalaiskirjallisuus:

Extract of Orders and Regulations for Garrison and Camp Duties From the Year 1743 to the Conclusion of the Peace at Aix La Chapelle in the Year 1748. Glasgow 1761.

Tutkimuskirjallisuus:

Ackroyd, Marcus: *Advancing with the army: medicine, the professions and social mobility in the British Isles, 1790-1850*. Oxford, 2006.

Arnold, James R.: A Reappraisal of Column versus Line in the Peninsular War. *The Journal of Military History* Vol. 68, No. 2, 535-552. Lexington 2004.

Bourke, Joanna: *Fear: a cultural history*. Lontoo 2005.

Bourke, Joanna: "Uusi Sotahistoria". . Kääntänyt suomeksi: Kivimäki, Ville. *Ihminen sodassa: Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa*. Toim. Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville, Jyväskylä 2006

Connelly, Owen. *The wars of the French Revolution and Napoleon, 1792-1815*. 2006 Abingdon.

Cook, Chris & Stevenson, John: *The Longman Handbook of Modern British History 1714-1987*. New York 1988.

Costa, Dora L. & Kahn, Matthew E.: *Heroes and Cowards: The Social Face of War*. New Jersey 2008.

Divall, Carole: *Napoleonic Lives: Researching the British soldiers of the Napoleonic wars*. Barnsley 2012.

Dobson, Miriam & Ziemann, Benjamin: *Reading Primary Sources: The interpretation of texts from nineteenth- and twentieth-century history*. Abingdon 2009.

Fisher, John Arbuthnot: *Memories, by Admiral of the fleet, Lord Fisher*. Lontoo 1919.

Forrest, Alan I.: *Conscripts and deserters: the army and French society during the Revolution and Empire*. Oxford 1989.

Franceschi Michel & Weider Ben: *The wars against Napoleon: debunking the myth of the Napoleonic wars*. New York 2008.

Glover, Michael: *The Peninsular war 1807-1814: A Concise Military History*. Berkshire 1974.

Haythornthwaite, Philip: *British Napoleonic Infantry Tactics 1792-1815*. Oxford 2008.

Holmes, Richard: *Redcoat: The British Soldier in the Age of Horse and Musket*. London 2001.

Linebaugh, Peter: *The London Hanged: Crime and Civil Society in the Eighteenth Century*. Lontoo 1991.

Mallinson, Allan: *The Making of the British Army: From the English Civil War to the War on Terror*. Reading 2011.

Muir, Rory: *Tactics and the experience of battle in the age of Napoleon*. New Haven 1998.

Neillands, Robin: *Wellington and Napoleon: clash of arms, 1807-1815*. Barnsley 2003.

Osgood, Richard: *The Unknown Warrior: an Archeology of the Common Soldier*. Gloucestershire 2005.

Preston, Richard A. & Wise, Sydney F.: *Men in Arms: A History of Warfare and Its interrelationships with Western Society*. New York 1979.

Woodworth, Megan A.: *Eighteents-Century Women Writers and the Gentleman's Liberation Movement: Independence, War, Masculinity and the novel, 1778-1818*. Farnham 2011.

Muu kirjallisuus:

Hayes, David: Ranks and Duties. <https://www.historicnavalfiction.com/general-hnf-info/naval-facts/ranks-duties> haettu 10.4.2018.

Hicks, Peter: *Walcheren – the Debacle*. <https://www.napoleon.org/en/history-of-the-two-empires/articles/walcheren-the-debacle/> haettu 10.4.2018.

Raynor, Keith: British Army Blanket Tents. *War of 1812*. http://www.warof1812.ca/b_tent.htm haettu 10.4.2018.

Recruiting poster, for Third Foot Guards. 1808-1816. National Museums Scotland. <http://nms.scran.ac.uk/database/record.php?usi=000-180-002-390-C> haettu 10.4.2018.

Stew, Smith: What is the Minimum Military Enlistment Obligation? <https://www.thebalance.com/period-of-time-to-enlist-in-military-3354093> haettu 10.4.2018.